

editorka
Jana TUTKOVÁ

Európska únia pohľad zo Slovenska

KONZERVATÍVNY INŠTITÚT
CONSERVATIVE INSTITUTE
M R ŠTEFÁNKA

KONZERVATÍVNY INŠTITÚT
CONSERVATIVE INSTITUTE
M. R. ŠTEFÁNKA

Spoluautori:

Marta Daruľová, Academia Istropolitana Nova, Svätý Jur
Peter Gonda, Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, Bratislava
Martin Hanus, delegát na Mládežníckom konvente EÚ, Brusel
Roman Joch, Občanský inštitut, Praha
Mária Kadrliaková, Academia Istropolitana Nova, Svätý Jur
Martin Štefunko, Ludwig von Mises Institute, Auburn, USA
Jana Tutková, Európska aliancia mládeže, Brusel
Robert Žitňanský, týždenník Domino Fórum, Bratislava

Editorka: Jana Tutková

Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika

riaditeľ: Ondrej Dostál

Štefánikova 1, 81106 Bratislava, Slovenská republika

tel./fax: 00421- 2 - 52493745

E-mail: conservative@institute.sk

www.konzervativizmus.sk

Copyrights © Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika, 2002

Vydanie tejto publikácie podporila Nadácia pre podporu občianskych aktivít (NPOA)

Obsah

Predslov editorky	5
Inštitucionálny vývoj EÚ <i>Marta DARUĽOVÁ</i>	6
Jeden jazyk – EUtópia? či Šálka kávy v Babylónskej veži? <i>Mária KADRLIAKOVÁ</i>	11
Občianstvo a hodnoty EÚ <i>Jana TUTKOVÁ</i>	18
Rozdíly v zahraniční politice EU a USA <i>Roman JOCH</i>	35
Konvent mladých a ideologické mýty <i>Martin HANUS</i>	44
Ekonomické dopady vstupu Slovenska do EÚ <i>Peter GONDA</i>	54
Prečo sa vyhnúť eurozóne <i>Robert ŽITŇANSKÝ</i>	71
EÚ – skutočne jediná alternatíva? <i>Martin ŠTEFUNKO</i>	74

Predslov editorky

Táto publikácia je zhrnutím príspevkov, ktoré odzneli na konferencii Konzervatívneho inštitútu M.R. Štefánika „Európska únia – pohľad zo Slovenska“ v Piešťanoch v októbri 2002. Vďaka za uskutočnenie konferencie patrí najmä koordinátorke projektu Spoločne do NATO a EÚ Monike Kuhajdovej i tým, ktorí prijali pozvanie prezentovať vlastné pohľady na Európsku úniu bez škrupulí.

Dnes o EÚ vieme viac ako pred pár rokmi, keď bola povrchno idealizovaná, pretože medzitým sme mali počas prístupového procesu príležitosť nahliadnuť do jej vnútra. Pohľady tých, ktorí pri skúsenosti s ňou ostali sami sebou, verní svojim zásadám a presvedčeniu, sú autentickým príspevkom do diskusie o našej integrácii. Aj keď tieto postoje boli formované v rôznych prostrediach, sú zakorenené v slovenskom kultúrnom dedičstve a hodnotovom idealizme. Práve vernosť nadčasovým hodnotám, hľadaniu pravdy a rešpektovaniu osobnej slobody v úsilí o občiansku a morálnu zodpovednosť má byť prínosom Slovenska pre Európu.

Mladí ľudia našli guráž otvorene kritizovať aj slabosti Európskej únie, pretože Únia sa im nestala dogmou, lebo sú to ideály, pre ktoré sú odhodlaní bojovať. Práve ideály, či idey hýbu svetom. Slovenský občan na ne často ani nedovídí, keď sú mu pred oči natískané len materiálne aspekty členstva v EÚ. EÚ sa pritom chváli tými najšľachetnejšími ideálmi, kým realita sa po prebudení často zdá ako zlý sen. Totiž ideály, aby zodpovedali realite, sú značne predefinované a tak prekrútené aj v našich myšliach. Bez ohľadu na to, či sa po odkódovaní človek stáva euroskeptikom, eurorealistom, euromelancholikom, či euroflegmatikom, najdôležitejšie je, aby sa nevzdal hľadania ideálov vo svojom živote. Túto cestu hľadania musí prejsť každý sám.

Verím však, že vďaka našej kritike „ideálov“ EÚ a opisu jej súčasnej reality sa vydáte na cestu pátrania po pravde o človeku a Európe. Len tak je šanca, že aj Európa bude smerovať k tým pravým ideálom – pravde, láske, slobode. Jej budúcnosť je neznáma, ale závisí i od nás.

Inštitucionálny vývoj EÚ

Marta DARUĽOVÁ

Úvod

Pozrime sa na ostatné desaťročie, ktoré krajinám EÚ tým, že Únia vôbec vznikla, prinieslo obrovské zmeny, nehovoriac o zmenách, akými prechádzajú krajiny Strednej a Východnej Európy. Začnem však od začiatku, od polozenia právnych základov Spoločenstiev. Nie je to začiatok myšlienky spolupráce európskych štátov, keďže takéto plány neboli v čase, keď sa podpísala tzv. Parížska zmluva o ESUO (Zmluva o Montánej únii), nijako nové. Pre vznik zoskupenia štátov existujú rôzne dôvody – spoločný nepriateľ, proti ktorému sa treba spojiť na zaistenie bezpečnosti, alebo autoritatívny vodca, ktorý spája násilím, či spoločné hodnoty a ciele, ktoré štáty zdieľajú, resp. vidia v zoskupení výhodnosť, užitočnosť. Pre základy celej chrámovej štruktúry, t.j. často používaného spôsobu zobrazenia konštrukcie zoskupenia, ktorej sa dnes hovorí EÚ, to bola možnosť c) – cieľom bolo zachovanie mieru, ekonomický rast a súvisiaci rast životnej úrovne, ako aj vyznávanie spoločných hodnôt demokracie a právneho štátu.

Chrámová stavba

Ústredný chrámový pilier má svoje základy v zmluvách o troch spoločenstvách – Zmluve o Európskom spoločenstve uhlia a ocele (ESUO), Európskom hospodárskom spoločenstve (EHS) a Európskom spoločenstve pre atómovú energiu (Euratom), ktoré podpísalo šesť zakladajúcich štátov. (Pozn. Zmluva o ESUO bola podpísaná na obdobie 50 rokov a jej platnosť skončila v júli 2002.) Na základe troch medzinárodných zmlúv boli vytvorené tri spoločenstvá. Spoločenstvá boli viac ako zvyčajné medzinárodné organizácie zakladané na doplnenie aktivít, ktoré vykonávajú členské štáty. V tomto prípade išlo nielen o dopĺňanie aktivít členských štátov, ale aj o ich výkon. Išlo o vzdanie sa časti suverenity a odovzdanie

časti právomocí nadnárodným orgánom, ktoré prijímajú legislatívu pre svojich členov, a tá je priamo uplatniteľná na ich území. Pôvodne vznikli aj tri skupiny výkonných inštitúcií, tie sa však neskôr zlúčili do spoločného inštitucionálneho rámca.

Pôvodné zmluvy sa postupne menili. Hospodárska spolupráca sa rozširovala a prehľbovala, prenášala sa aj do ďalších oblastí. (Príkladom rozrastania spolupráce je voľný pohyb pracovníkov, kde okrem samotnej možnosti pracovať v inej krajine a žiť tam, bolo treba riešiť aj otázky sociálneho zabezpečenia, vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, pobytu partnerov a detí. Z čisto ekonomickej kategórie sa stala sociálna. Nadväzuje problematika nekontrolovaného pohybu zločincov, zločinu, drog, atď.) Boli potrebné zmeny. Pôvodných 6 štátov sa zmenilo na dnešných 15 štátov. Opäť boli potrebné zmeny. Po neľahkých začiatkoch siahajúcich do 50-tych rokov dochádza k výstavbe druhého piliera – Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, a tretieho piliera – spolupráce v otázkach justície a vnútorných vecí, resp. dnešnej justičnej a policajnej spolupráce v trestných veciach. Tieto dva piliere reprezentujú dve oblasti tradične výsostne späté s otázkami suverenity štátu, a teda veľmi citlivé na prijímanie rozhodnutí. Strechou chrámu sa stáva spoločná inštitucionálna štruktúra. Inštitúcie sú spoločné pre pôvodné spoločenstvá v prvom pilieri a slúžia aj pre zabezpečovanie spolupráce medzi členskými štátmi v ďalších dvoch oblastiach, resp. pilieroch. Táto stavba, ktorej základy položila Zmluva o EÚ (Maastrichtská zmluva), je EÚ.

Piliere, resp. formy spolupráce v ich rámci, možno nazvať aj nadnárodnými (rozsiahle právomoci prechádzajú na nadnárodné orgány) a medzivládnyimi piliermi (medzivládna spolupráca, dohoda členských štátov). Prvý pilier predstavuje hospodársku úniu v širokom zmysle slova, ďalšie dva piliere úniu politickú. Ďalším rozdielom vnútri tejto konštrukcie je fakt, že zatiaľ čo Spoločenstvá majú právnu subjektivitu, EÚ ju nemá. Dôsledkom toho je napr. skutočnosť, že pri vstupe do EÚ bude SR podpisovať zmluvu o pristúpení, ktorá bude tzv. pozostávať zo zmlúv so Spoločenstvami a ich členskými štátmi.

Otvorené projektovanie stavby

Podľa dnešného znenia Zmluvy o EÚ, zmluvy sa menia na základe a) článku 48:

„Vláda ktoréhokolvek členského štátu alebo Komisia môžu predkladať Rade návrhy na zmeny zmlúv, na základe ktorých je založená únia.

Ak po konzultácii s Európskym parlamentom, a ak je to vhodné aj s Komisiou, zaujme Rada stanovisko v prospech zvolania konferencie predstaviteľov vlád členských štátov, predseda Rady zvolá túto konferenciu, aby sa spoločne dohodli na zmenách v týchto zmluvách.

...

Zmeny nadobudnú platnosť po ratifikácii všetkými členskými štátmi v súlade s ich ústavnými predpismi“,

alebo

b) článku 49:

„O členstvo v únii môže požiadať každý európsky štát, ktorý rešpektuje zásady uvedené v čl. 6 ods.1. Žiadosti sa adresujú Rade, ktorá sa uznáva jednomyselne po konzultáciách s Komisiou a so súhlasom Európskeho parlamentu...“

Podmienky prijatia a úpravy zmlúv, na ktorých je založená únia, a ktoré prijatie vyvolá, sú predmetom dohody medzi členskými štátmi a štátom žiadajúcim o prijatie. Táto dohoda sa predloží na ratifikáciu všetkým zmluvným štátom v súlade s ich ústavnými predpismi“.

„Metóda“ medzivládnej konferencie (IGC, Intergovernmental conference) sa v dnešnej podobe začala používať po prijatí Jednotného európskeho aktu a najmä Maastrichtskej zmluvy. Odvtedy vlastne prebieha celá séria IGC, kde sa zmeny Zmluvy o EÚ pripravujú, prijímajú alebo ratifikujú (Amsterdam, Nice). Rokovania medzivládnej konferencie prebiehajú na troch úrovniach – úroveň skupiny zástupcov, kde sa tri-štyrikrát mesačne stretávajú ministerskí zástupcovia alebo diplomati a komisár, vyššiu úroveň predstavuje Rada pre všeobecné záležitosti, kto-

rá sa na svojich pravidelných stretnutiach zaoberá aj otázkami súvisiacimi s témami medzivládnej konferencii a najvyššou úrovňou je Európska rada.

Medzivládna konferencia vrcholiaca summitom v Nice v decembri 2000 priniesla Zmluvu z Nice, slávnostné vyhlásenie Charty základných práv EÚ Radou, Európskym parlamentom a Komisiou, formulovanie Spoločnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky a zavedenie eura.

Posledná tehla do spoločného Európskeho domu

Zmluva z Nice sa však spája predovšetkým s rozšírením. Jej zámerom bolo „pripraviť inštitúcie únie na fungovanie v rozšírenej únii“. V Protokole o rozšírení sa riešia inštitucionálne otázky a otázky spojené s rozhodovacími procesmi, ustanovenia o užšej spolupráci sú voľnejšie. S účinnosťou od 1. 1. 2005 sa menia najmä počty zástupcov jednotlivých členských štátov v inštitúciách. To je niečo, čo sa, ako to doterajší vývoj rokovaní o vstupe v Bruseli naznačuje, priamo dotýka aj SR.

Zmluva z Nice súčasne zakotvuje konanie ďalšej medzivládnej konferencie. Deklarácia o budúcnosti únie pripojená k Zmluve z Nice odporúča rozprúdiť širokú debatu o budúcnosti, ktorá povedie k zvolaniu IGC v roku 2004. V decembri 2001 sa rozhodlo, že táto debata bude mať podobu konventu (Európsky konvent bol zvolaný vo februári 2002 a priebežne zasadá v Bruseli) a závery budú podkladmi pre IGC 2004. Debata má štyri základné témy:

- rozdelenie a sledovanie právomocí medzi EÚ a členskými štátmi, pričom základom je princíp subsidiarity;
- postavenie Charty základných práv EÚ (príprava ústavy EÚ, Charta jej súčasť);
- zjednodušenie zmlúv, aby boli jasnejšie a zrozumiteľnejšie, ale nezmenil sa ich význam;
- úloha národných parlamentov v architektúre Európy.

Záver

Rok 2004 bude určite nesmierne zaujímavým rokom – predpokladá sa vstup nových krajín do EÚ a teda aj ich plnohodnotná účasť pri rozhodovaní o budúcnosti rozšírenej únie. Verím, že i táto konferencia prispeje k debate a formulovaniu názorov o budúcnosti únie a postavení Slovenska v nej.

Jeden jazyk – EÚtópia? či Šálka kávy v Babylónskej veži?

Mária KADRLIAKOVÁ

Úvod

Multilingualismus sa v Európskej únii etabloval od prvého dňa jej existencie a pravdepodobne to tak zostane, aj keď pribudnú noví členovia. Princíp multilingualizmu, ktorý v kontexte Európskej únie znamená rovnaké práva pre všetky oficiálne jazyky, pramení zo samotnej podstaty EÚ. Európska únia má totiž ambíciu stať sa úniou občanov. Multilingualismus je termín, ktorý zatiaľ nahrádza hľadanú odpoveď na problém hroziaceho babylónskeho zmätenia jazykov, čiže jazykovú politiku. Jednotná jazyková politika s presnými pravidlami (ako majú jednotlivé členské štáty) neexistuje, vyplýva však z jazykového režimu inštitúcií, z iných politik či ustanovení zmlúv, nariadení a smerníc.

Právo na jazyk

Konkrétne možno „čistotu multilingualizmu“ obhajovať na základe nasledovných článkov.

Zmluva o EÚ

Čl. 6.(3)

Únia rešpektuje národnú identitu členských štátov. Jazyk je určite súčasťou národnej identity ako i osobnej identity. V Európe patrí jazyk k základným charakteristikám pri určovaní identity. Už v päťdesiatych rokoch sa zakladajúci členovia Belgicko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Francúzsko a Nemecko dohodli na štyroch oficiálnych jazykoch. Dnes je ich jedenásť. Prečo by v únii nestačil menší počet úradných jazykov, ako je to v OSN či OECD? Anglický jazyk je zastúpený v jazykovom režime v 85 % medzinárodných organizácií, prečo nezjednodušiť systém

i v EÚ? Európska únia už dávno prekročila hranice klasickej medzinárodnej organizácie a stala sa „sui generis monstrum“, kde sa národné kompetencie odovzdávajú na nadnárodnú úroveň, možno to však urobiť i s jazykom národa?

Zmluva o ES

Čl. 249

S cieľom splniť svoje úlohy a v súlade s ustanoveniami tejto zmluvy Európsky parlament v súčinnosti s Radou, Rada a Komisia vydávajú nariadenia, smernice a rozhodnutia, podávajú odporúčania alebo zaujímajú stanoviská. Nariadenie má všeobecnú platnosť. Je záväzná ako celok vo všetkých častiach a priamo použiteľná vo všetkých členských štátoch. Smernica je záväzná pre každý členský štát, ktorému je určená a to vzhľadom na výsledok, ktorý sa má dosiahnuť, pričom sa voľba foriem a metód ponecháva národným orgánom. Rozhodnutie je záväzná ako celok vo všetkých častiach pre toho, komu je určené. Odporúčania a stanoviská nie sú záväzné.

Musíme si rozumieť...

Väčšina spomenutých právnych inštrumentov je záväzná tým či oným spôsobom, a preto ich treba preložiť, skrátka musia im rozumieť všetci občania, aby bola zaručená rovnosť pred zákonom – neznalosť zákona totiž neospravedlňuje. Zákony nemôžu platiť v jazyku, ktorému občania nerozumejú. Všetci musia mať prístup k európskej legislatíve – francúzski vinári i dánski úradníci – a musia k nej mať prístup vo vlastnom jazyku. Preto sa nové zákony publikujú v Úradnom vestníku, ktorý vychádza denne vo všetkých úradných jazykoch EÚ, ale konečné verzie zákonov, sú len špičkou ľadovca v množstve, ktoré treba prekladať. Navyiac každému právnenému aktu predchádza dlhý proces príprav, počas ktorého sa vyžadujú preklady alebo tlmočenie.

...občania!

Čl. 21

Každý občan sa môže písomne obrátiť na každý orgán alebo úrad uvedený v tomto článku alebo v čl. 7 v niektorom z jazykov uvedených v č. 314 a má právo na odpoveď v tom istom jazyku.

Čl. 314

Vymenúva oficiálne jazyky, pričom sa tu spomína aj írsky jazyk, ktorý ďalej v nariadení o jazykoch už nefiguruje, používa sa v prípade potreby na Európskom súdnom dvore. Čl. 7 vymenúva inštitúcie. I z článku 21 vyplýva jazyková variabilita a potreba zastúpenia národných jazykov ako oficiálnych.

Čl. 255

Každý občan Únie a každá fyzická alebo právnická osoba bytom alebo sídlom v členskom štáte má právo na prístup k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady alebo Komisie, s výhradou princípov a podmienok, ktoré sa stanovujú v súlade s ods. 2 a 3. Tento článok sa týka najmä prekladateľskej služby jednotlivých inštitúcií a ich povinnosti zabezpečiť preklady do všetkých úradných jazykov.

Ako sa dohodneme?

Zakladajúce zmluvy, t.j. Parížska zmluva 1951 (táto bola autentická len vo francúzskom jazyku) alebo Rímske zmluvy 1957 sa o multiligualizme zmieňujú len málo, respektíve toľko, čo dnes stojí v článku 290 ZES. Pravidlá o používaní jazykov v orgánoch Spoločenstva určí Rada jednomyselným rozhodnutím pri rešpektovaní pravidiel rokovacieho poriadku Súdneho dvora. Práve preto úplne prvé nariadenie, ktorým sa Rada na svojom zasadnutí v roku 1958 zaoberala, bolo nariadenie číslo 1 určujúce pravidlá používania jazykov v Európskom hospodárskom spoločenstve. S pribúdajúcimi krajinami a ich jazykmi sa postupne nariadenie konsolidovalo, dnes sa v ňom spomína 11 jazykov. Nariadenie číslo

1 sa niekedy označuje za chartu jazykov. Nikde v nariadení sa nespomína preklad či tlmočenie ako také, z právneho hľadiska však ide o logickú následnosť, ktorá vyplýva z rovnocenného postavenia jazykov a tie sú vymenované v čl. 314, respektíve sú tam vymenované jazyky, v ktorých sú vyhotovené originály zmlúv. Koncept viacnásobnej autenticity tak zaručuje rovnocennosť jazykov a národnú identitu členských štátov.

Zmluva o ES obsahuje aj ďalšie články, ktoré sa týkajú jazykov, napr.:

čl. 149 – Spoločenstvo prispieva k rozvoju kvalitného vzdelávania podporovaním spolupráce medzi členskými štátmi a ak je to potrebné, podporovaním a doplňovaním činnosti členských štátov pri plnom rešpektovaní ich zodpovednosti za obsah výučby a organizáciu vzdelávacích systémov a za ich kultúrnu a jazykovú rozmanitosť.

alebo

čl. 151 – Spoločenstvo prispieva k rozkvetu kultúr členských štátov, pričom rešpektuje ich národnú a regionálnu rozmanitosť a zároveň zdôrazňuje spoločné kultúrne dedičstvo.

Takto podchytený multilingualizmus a snaha o rovnoprávnosť jazykov nezasahuje len do identity štátov, neznamená len hŕbu prekladov a plné tlmočnické kabíny. V realite môže ovplyvňovať alebo porušovať zásady EÚ pre voľný trh. Jazykové bariéry možno identifikovať pri voľnom pohybe tovaru, pri voľnom pohybe osôb i služieb. Zdá sa, akoby nariadenia o jazykovej rovnoprávnosti stáli v niektorých prípadoch na opačnej strane oproti pravidlám o voľnom pohybe tovaru, osôb či služieb. Niektoré prípady kolízie sa dokonca museli riešiť pred Európskym súdnym dvorom (ESD).

Dennodenná realita

Príkladom z oblasti voľného pohybu tovaru môže byť prípad „Clinique“. V oblasti reklamy sa jazyková regulácia zamerala na dve oblasti – zákaz používania cudzieho jazyka v reklame a zákaz klamlivej reklamy. Príkladom klamlivej reklamy môže byť i Clinique, značka firmy Estée Lauder pre kozmetiku. Nemecké úrady chceli zakázať distribúciu jej koz-

metických produktov, pretože nemecký spotrebiteľ chápe pod slovom Klinik nemocnicu. Mohli by tak zameniť kozmetický prípravok za liek. ESD pokladal výklad nemeckej strany za príliš úzkostlivý a vyhlásil, že spotrebiteľ napriek príbuznosti slov vie rozoznať produkt a to i vďaka uvedeniu názvu firmy Esté Lauder na obale.

Pri voľnom pohybe osôb sa zase stretávame s prípadmi nepriamej diskriminácie. Za diskrimináciu sa však nepokladá požiadavka znalosti jazyka, i keď to môže pre obyvateľov s týmto rodným jazykom znamenať výhodu. Potvrdila to judikatúra ESD i sekundárna legislatíva (čl.3 nariadenie 1612/68).

Prípacom diskriminácie v oblasti voľného pohybu služieb bol prípad študentských hostelov v Španielsku, kde sa poskytovala študentom výrazná zľava. Za dôkaz statusu študenta sa pokladala karta ISIC (Student Identity Card). U španielskych študentov sa uznávali aj iné doklady, napr. index. Karty ISIC sa však vtedy vydávali len osobám do 26 rokov a tak starší zahraniční študenti nemohli preukázať svoj študentský status a uplatniť tak nárok na zľavu. Argument španielskej strany bol nezrozumiteľnosť cudzokrajných dokumentov. ESD toto odôvodnenie pokladal za nepostačujúce.

Napínavých prípadov, ktoré skončili na Európskom súdnom dvore, sa nájde viac a je na členských štátoch, aby odbúravalí konflikty jazykových politík jednotlivých štátov.

Jazykový luxus či núdza

Od členských štátov závisí i kvalita prekladov a tlmočenia v inštitúciách.

V zmluvách sa európska jazyková politika výslovne nespomína tak, ako je to v prípade iných politík. V rozpočte sú však na tlmočenie a preklady vyhradené prostriedky. Tých, ktorí sa obávajú nákladnosti tlmočenia a prekladov pri počte 27 členských štátov, možno upokojiť alebo viac znepokojiť nasledovnými údajmi.

V súčasnosti stojí dorozumievanie sa na európskej pôde šálku kávy ročne na občana EÚ. Občan EÚ teda platí za jazykové služby 2 EURO ročne. Šálka kávy za možnosť používať vlastný jazyk. Pri vstupe nových členov do EÚ sa predpokladá nárast o 1800 zamestnancov. European Voice uvádza počet 700 tlmočníkov a 1300 prekladateľov, ktorí sú v súčasnosti zamestnaní v Komisii na plný úväzok i tých na voľnej nohe. Do roku 2006 majú náklady na prekladateľské služby stúpnuť na 235 miliónov eur. V porovnaní s celkovým rozpočtom EÚ 114 miliárd eur sa suma za uchovanie jazykovej identity už nezdá byť tak vysoká. Komisar Schreyer odhaduje nárast nákladov na preklady z 31 miliónov eur v roku 2003 na 175 miliónov eur v roku 2006. Pri tlmočení vzrastú náklady zo 7,5 milióna v roku 2003 eur na 60 miliónov eur v roku 2006.

Nepolámeme si jazyk?!

V Európskej únii sa teda pripravujú na zachovanie rovnoprávnosti jazykov i po veľkom tresku rozšírenia, debata však pretrváva a argumenty o neudržateľnosti 426 jazykových permutácií po vstupe nových členov tiež. Na tlmočenie a preklady však netreba pozeráť len cez prizmu čísiel, počet 426 jazykových permutácií je skôr zavádzajúci a ide o teoretické vyčíslenie. V praxi sa môže pri tlmočení využívať systém „relay“, čiže jazyk, ako napr. estónčina, kde sa nedá zabezpečiť tlmočenie do všetkých ostatných jazykov, sa bude tlmočiť napr. do angličtiny a z nej potom do ostatných jazykov. Predpokladaný počet tlmočníkov na deň a jeden jazyk je 80 pre všetky inštitúcie EÚ.

Tlmočenie sa nepožaduje v inštitúciách vždy, niektoré výbory sa dohodnú na pracovných jazykoch, ktoré väčšinou závisia od zastúpenia členov na danom rokovaní, ako i téme, ktorá sa preberá. Výbor, ktorý sa zaoberá problematikou olivového oleja bude skôr používať jazyk grécky, portugalský či francúzsky. Zníženie počtu prekladov sa zase dá dosiahnuť tým, že sa bude dodržiavať interné pravidlo dvadsiatich strán pre interné dokumenty Komisie.

Riešením pre tlmočenie môže byť nová technika. Ide však o len zdanlivé riešenie. Nová technika nie je zatiaľ na takej úrovni, aby sa dosiahlo zníženie nákladov a nie je zaručená ani kvalita tlmočenia pri prenose do inej miestnosti, či prenose do iného mesta. Pre tlmočníka je takisto dôležitý kontakt s atmosférou a dianím na rokovaní, ako i prístup k písomným materiálom prerokovanej témy.

Myslím, že riešenie treba hľadať skôr v citlivom prístupe k multiligualizmu a pragmatizme, ktoré by mali mať prednosť pred politikou. Nájst jeden jazyk, ktorý by vyhovoval danému stavu, vyzera dnes ako utópia.

Občianstvo a hodnoty EÚ

Jana TUTKOVÁ

Slovensko len pred pár rokmi odmietlo socialistickú ideológiu, ktorá definovaním poslania človeka a spoločnosti cez zorný uhol produkcie a materiálnej rovnosti obrala ľudskú dôstojnosť o jej najpodstatnejší aspekt, ktorý spočíva v slobode rozvíjať ľudského ducha (Neuhaus, 1997). Paralelne s totalitným režimom vo Východnej Európe dochádzalo k dobrovoľnej integrácii európskych národov na Západe. Po stroskotaní projektu Európskeho obranného spoločenstva, ustanoveného parížskom zmluvou, vo francúzskom parlamente v roku 1954, neostáva nič iné len sa pokúsiť o hospodársku integráciu. Teda nie jednotným vystupovaním na obranu európskych hodnôt, ale uspokojením obchodných záujmov vzájomnými zvýhodneniami medzi národmi sa má dosiahnuť mier a prosperita v Európe.

Päťdesiat rokov hospodárskej spolupráce v Európe však postupne redukovalo ľudskú osobu na jej ekonomickú dimenziu. Stačí nahliadnuť do legislatívy Európskeho spoločenstva, ktorá pojednáva o konzumentoch, zamestnancoch, pacientoch, dokonca znižuje hodnotu ľudského embrya na tovar. Rola jednotlivca ako konzumenta v systéme práva je posilnená, zatiaľ čo jeho dosah ako občana klesá (Weiler, 1999). Až Maastrichtská zmluva zavádza tzv. občianstvo Únie, v rámci ktorého poskytuje nové privilégia:

- voľne cestovať po EÚ s európskym pasom,
- voľne sa presťahovať, študovať, pracovať a tráviť dôchodok kdekoľvek v EÚ,
- voliť a byť volený ako kandidát v európskych a miestnych voľbách v krajine pobytu kdekoľvek v EÚ,
- zasielať petície Európskemu parlamentu a ombudsmanovi.

Až niekoľko rokov po vstupe do EÚ získame všetky privilégia európskeho občianstva. Čo sa pre slovenských politikov i občanov zdá byť oveľa podstatnejšie, sú však ekonomické prínosy. Skutočnú cenu, respektíve povinnosti, ktoré členstvo v EÚ prináša pre štát i jednotlivého občana, si uvedomujeme veľmi chabo. Tak diskusia o integrácii, ako aj o novej ústave EÚ sa točí najmä okolo výhod či privilégií, definovaných ako „slobody“, resp. „práva“, ktoré majú európske inštitúcie a členské krajiny zaistiť svojim občanom na základe prijatej Charty fundamentálnych práv EÚ.

Poslanie EÚ

Charta ako súčasť budúcej ústavy Únie má prispieť k budovaniu európskej identity. Európska identita je pritom budovaná zhora prostredníctvom programov na podporu spoločného európskeho cítenia, mobility i postojov (Delanty, 1995). Tento proces má svoje medzery v zodpovedaní tých najzákladnejších otázok – čo je predpokladom európskej identity – história, kultúrne dedičstvo, geografické vymedzenie, spoločné hodnoty, kresťanstvo...? Zatiaľ je to iba vôľa budovať veľmoc Európsku úniu, ktorá spája členov i adeptov na vstup do tohoto spoločenstva.

Robert Schuman, otec Európy, si vyslovene želan *„spoločenstvo národov v slobode, spravodlivosti, solidarite a mieri, hlboko zakorenené v kresťanských fundamentálnych hodnotách“* (Baeier, 2000). Jeho vízia bola založená práve na prekonávaní realpolitického princípu presadzovania vlastných egoistických záujmov jednotlivých národov. Tieto ideály sú naďalej aktuálne. Pri súčasnom hľadaní vízie pre budúcnosť EÚ by bolo najlepšie vrátiť sa k nim a overiť, či sa aj významovo zhodujú s tými istými slovami, ktoré nám predkladajú europolitici dnes. Podstatné pre akúkoľvek ľudskú asociáciu je, aby definovala svoje poslanie, s ktorým sa jej členovia môžu stotožniť. Či sa na významoch denne opakovaných hodnôt, ktoré Schuman spomína, Európania zhodnú, je otázne. Preto sa im oplatí venovať pozornosť.

Štyri zaklínadlá EÚ

Spočíva *sloboda* len vo voľnosti pohybu, svojvoľnom konaní, „slobodnejš“ voľbe? Zvyšuje slobodu aj „slobodne zvolený“ omyl (ako potrat), či seabedeštrukcia (ako prostitúcia) a má sa tolerovať? Stačí mať voľnosť v súvislosti s rozdeľovaním či vlastnením statkov? Má tou slobodou byť iba maximálna nezávislosť od štátu, či izolovaný individualizmus? Čo znamená rozhodnúť sa skutočne pre osobnú slobodu? Môže takú slobodu občania garantovať štát alebo únia? Je sloboda občana či národa len neexistenciou násilia, či manipulácie? Ako môžu byť ľudia skutočne slobodní? Aj keď všetci žiadajú slobodu, chcú byť ľudia skutočne slobodní? Prečo sa človek má stať slobodným? Ak Európska únia deklaruje slobodu, sú skutočne občania slobodní? Môže rozhodnutie pre slobodu spraviť za občana Európska únia? Môže mu k takému rozhodnutiu Európska únia nejako dopomôcť? SLOBODA, špecifická iba pre človeka, sa dá využívať na rozvíjanie talentov, schopností a cností, ako i zneužiť, ak človek nepovie „nie“ zlu, častokrát len preto, aby sa utvrdil o svojej slobode. Človek sa stáva slobodným, keď volí dobro pre seba a druhých. Vláda ducha nad prirodzenými potrebami tela zvyšuje osobnú slobodu, ktorá však nemôže byť absolútna. Túžba po slobode ľudskej bytosti je túžbou po Absolútnu.

Ďalšou cnosťou spoločnosti má byť *spravodlivosť*, ktorá tiež môže byť chápaná rôzne. Ide o to byť spravodlivý voči Bohu, ľuďom, sebe? Môže byť autorita ako štát spravodlivá? Je občan spravodlivý, keď dodržiava zákony a poslúcha autoritu aj keď je nespravodlivá? V materiálnej rovine je spravodlivé dať každému rovnako, alebo koľko chce, koľko potrebuje? Ako trestať spravodlivo a milosrdne? Je spoločnosť spravodlivá, keď nazýva zlo dobrom a v mene „tolerancie“ netrestá, ale zločin podporuje? Človek je spravodlivejší, ak má dobre (dobrom) formované svedomie a riadi sa podľa neho. SPRAVODLIVOSŤ spočíva v sebaúcte a úcte k druhému. Je spravodlivé, že pre transcendentný potenciál ľudskej bytosti človek pomáha druhému pochopiť ho a rozvíjať k pravej slobode. Spravodlivou sa nemôže nazývať spoločnosť, ktorej zákony a kultúra od-

mietajú alebo prehliadajú pravdu o človeku, prípadne deformujú svedomie človeka.

Je *solidárne* vnucovať takúto kultúru iným, menej rozvinutým spoločnostiam? Sú smiešne 3 % rozpočtu EÚ darované tretiemu svetu skutočným prejavom solidarity s rozvojovými krajinami alebo cenou neokolonializmu na dosiahnutie vlastných komerčných a politických cieľov? Je ekonomicky solidárne dávať chudobnejším regiónom na úkor rozvoja vlastného? Ako byť solidárny? Je solidárny každý, kto sa vyhlasuje za solidárneho? Ako dosiahnuť solidaritu spoločnosti? Môže štátom organizované prerozdelenie prispieť k solidarite medzi ľuďmi? Je to dobrovoľná solidarita? Ako môže Únia podporiť dobrovoľnú solidaritu medzi ľuďmi? SOLIDARITA je dať komu, čo mu patrí, i navyiac a nielen v materiálnom zmysle. Dávať iba peniaze je urážkou. Prejaviť solidaritu znamená pomôcť materiálne, emocionálne, intelektuálne i duševne druhému. Takú solidaritu nemôže garantovať štát. Solidarita je výsadou cnostnej spoločnosti. Cnosť solidarity je podmienená aj správnym úmyslom a poznaním dobra pre druhého. Solidarita založená na dobrom imidži je pragmatizmus. Boj EÚ proti chudobe vo svete nemožno nazývať „solidaritou“.

Možno tvrdiť, že sa v Európe podarilo dosiahnuť trvalý *mier* a bezpečnosť? Ak sa v rodinách po kontinente šíri násilie, odcudzenosť, rozklad, môžeme to nazvať pravým mierom? Ak ročne vo svete je potratených 50 miliónov nenarodených detí (viď štatistika OSN) a v samotnej EÚ niekoľko miliónov, nemá sa to považovať za najväčší zločin, v počte obetí väčší než ten spáchaný nacistami a komunistami? Je to mierové úsilie, keď EÚ propaguje a sponzoruje potraty a abortívnu antikoncepciu v tretích krajinách, aby sa ľudia inej pleti „nepremnožili“? Ako je možné takúto genocídu nazývať prevenciou konfliktu? Je mier len neexistenciou vojny? Ak umožňujeme zobrať život starým a chorým v opustenosti, zúfalstve a utrpení, nie je to útok na ľudskú dôstojnosť našich rodičov?

Je tento „mier“ v Európe výsledkom hospodárskej spolupráce, či dôsledkom morálno-kultúrneho úpadku? Ako dlho tu ešte bude mier, keď sme odvrhli Boha? Na akom kompromise sa potom dohodneme pre defi-

novanie zločinu proti ľudskosti? Dá sa mier izolovať na jeden kontinent? MIER je neustála snaha o poriadok. Poriadok v spoločnosti odráža morálny poriadok každého jednotlivca, vedomého si svojich práv a povinností. Poriadok majú tiež pomáhať dosiahnuť zákony, ktoré stanovujú pravidlá spolužitia v spoločnosti, pričom nevyhnutne musia chrániť hodnotu ľudského života, dôstojnosti a svedomia. Pokoj vo svete začína na úrovni pokojného spolunažívania v rodine a hľadania pokoja v srdci.

Kríza európskej kultúry

Ak Schuman chápe ideály slobody, spravodlivosti, solidarity a mieru v zmysle kresťanského ponímania, potom ide skutočne o mikroúroveň – úroveň každej rodiny a jednotlivca – usilovať sa tieto ideály uplatňovať v každodennom živote. Dnes sú tie isté slová zneužívané v politickom, či ideologickom slovníku, ktorý navyše trpí krízou relativizácie pojmov. Kultúra vyspelej Európy sa ocitá v kríze, pretože jazyk v Európe je v kríze. Morálny dekadentný trend v EÚ je aj dôsledkom vývoja kultúry v národných štátoch, preto viniť iba európsku integráciu by nebolo namieste. Faktom je, že demokracia, vláda zákona, pluralizmus, tolerancia sa v EÚ považujú za dogmy, pričom ich obsah ostáva nejasný.

Demokratický deficit

V súčasnej Európe sa demokracia považuje za najlepší možný politický systém, a preto diskusia o iných názoroch je neprípustná. Je dôležité uvedomiť si, že aj tzv. ľudovo-demokratické totalitné režimy sa nazývali demokratickými. Podobne aj Hitler bol zvolený demokraticky za kancelára v parlamentných voľbách. Zdá sa, že demokracia neochráni pred totalitnými a diktátorskými vládami, a preto vyžaduje od občana byť neustále v strehu. Schuman tvrdil, že *demokracia bude kresťanská, alebo nebude, lebo sa zvrhne na totalitu alebo anarchiu* (Schuman, 2002). Predpokladom demokratickej spoločnosti je teda zdieľanie spoločných hodnôt – kresťanských hodnôt, čo však nie je súčasný prípad Európy. Preto vyvstáva otázka, kam sa rúti „európska demokracia“. Pre ochranu hodnoty, ktorú predstavuje ži-

vot, je nevyhnutná pluralita politických inštitúcií a legislatívnych nástrojov v súčasnej spoločnosti. Ani tá však nie je garanciou, pretože tak politická inštitúcia, ako i zákon môžu byť v ľudských rukách zneužitú. Preto je koncept liberálnej demokracie založený na kontrole moci jednotlivými inštitúciami i občanmi. A práve v tom spočíva najslabšia stránka Európskej únie, ktorú akademické kruhy nazývajú demokratickým deficitom.

Striktné rozdelenie vládnej moci je v Európskej únii porušené. Európska rada, pozostávajúca z reprezentantov členských vlád, teda národnej exekutívy, vykonáva legislatívnu moc na európskej úrovni. Dochádza k miešaniu dvoch zložiek moci, pričom takáto štruktúra sa nikomu nezodpovedá. Možnosť občana ovplyvniť, kto rozhoduje o európskej legislatíve, je mizivá, keď vo väčšine parlamentných demokracií je vláda menovaná parlamentom. Priamymi reprezentantmi občanov sú europoslanci, ktorí aj keď v posledných rokoch sú súčasťou spolurozhodovacej procedúry v niektorých oblastiach, na legislatívu EÚ nemajú žiaden väčší dosah. Nemajú ani len základné právo iniciovať legislatívu, čo je vyhradené pre Európsku komisiu. Komisia, chrliaca regulácie a direktívy, je jeden neprehľadný labyrint, byrokratická mašinéria, ktorú nekontrolujú ani občania, ani politici (North & Booker, 1995). Je len ťažko odvolateľná vzhľadom na kolektívnu zodpovednosť. Nečudo, že v posledných európskych voľbách len menej ako 50 % občanov využilo volebné právo. Európsky občan nemá dosah, informácie a ani záujem o európske inštitúcie.

Uvedomiac si tento problém, experti predkladajú rôzne návrhy – poskytnúť elektronický priestor pre diskusiu o európskej legislatíve, zlepšiť k nej prístup na internete, či zaviesť jednotnú európsku daň ako povinnosť, ktorá by stimulovala občanov k záujmu o dianie na európskej úrovni a zároveň kompenzovala garantované práva občanom. Participácia voličov nie je jediným indikátorom legitimacy, o potvrdenie ktorej európske inštitúcie usilujú. Odvolávajú sa najmä na prieskumy verejnej mienky, ktoré majú byť vyjadrením vôle, resp. súhlasu ľudu. Pre získanie súhlasu občanov sa Únia znížila i k opakovaniu referenda. Súhlas občanov alebo národných parlamentov je potrebný pre ratifikáciu zmlúv, čo je každý krát proces veľmi vzrušujúci. Skutočný dosah občana či poslanca

na ich obsah je ilúziou. Weiler to prirovnáva inštalácií Windows 2000, keď si program pri otvorení od užívateľa žiada súhlas s podmienkami. Ak ho chce používať, má jedinou možnosť bezvýhradne ich prijať. Tak aj volení reprezentanti ľudu môžu diskutovať o obsahu zmluvy, ale majú len jedinou možnosť – prijať, na čom sa dohodli zástupcovia na medzivládnej konferencii, ktorá sa schádza už zhruba každé štyri roky, aby uzurpovala viac kompetencií Únii. Tento medzivládny mechanizmus rozhodovania je značne kritizovaný. Ako riešenie sa teda predkladá federácia. Reformu inštitúcií má vyriešiť nová ústava, ktorú pripravuje Konvent EÚ. Ludovci, socialisti i liberáli predkladajú návrhy, značne autentické v kontraste s antifederálnym návrhom Britov.

Vláda zákona

Dodržiavanie hierarchie práva je predpokladom vlády zákona. Sekundárna legislatíva sa odvádza od najvyššieho zákona, ktorým sú v členských štátoch ústavy. Ústava natrvalo definuje fundamentálne princípy a štruktúry v štáte, preto pre jej zmenu je zvyčajne potrebná najmenej dvojtretinová väčšina. V mnohých aspektoch je ústavnému právu členského štátu dnes nadradená európska legislatíva. Až vyše 80 percent hospodárskej legislatívy v štátoch Únie je prijímanej v Bruseli (Weiler, 1999). Ani hospodárska legislatíva nemôže byť úplne eticky neutrálna. V situácii, keď žiadne fundamentálne hodnoty nie sú definované, vzniká priestor pre lobbovanie aj neetických elementov. V súčasnej relativistickej spoločnosti je azda najväčším problémom definovať, čo je morálne. Kým sa v Írsku potrat považuje za vraždu, susedná Británia ho verejne spolufinancuje. Írsko má vlastne rozpor s národnou ústavou, keď doma poskytuje najvyššiu právnu ochranu ľudskej bytosti i pred narodením, kým prostredníctvom príspevkov do rozpočtu EÚ financuje deštrukciu embryí a potraty v zahraničí. Európsky súd dokonca prizná „právo“ propagovať potraty ako komerčné služby (C – 159/90 Grogan, 1991) v krajine, kde sú tieto zločiny zakázané.

Ludské práva

V interpretácii toho, čo sú ľudské práva, spočíva najväčší problém európskeho zákonodarstva. Celosvetovo, aj na úrovni OSN, dochádza k posunu v koncepcii ľudských práv, pričom tzv. nové práva druhej a tretej generácie odporujú niektorým prirodzeným právam definovaným Všeobecnou deklaráciou ľudských práv a slobôd (Glendon, 1998). Na Káhirskej konferencii OSN o populácii a rozvoji v roku 1994 vznikla neoficiálna koncepcia reprodukčných a sexuálnych práv, ktorej časti sú obsahovo inkorporované i v rezolúcii Európskeho parlamentu o ľudských právach. Európska únia, pod vplyvom eko-feministickej ideológie, najviac presadzuje práve túto radikálne pseudoliberalnú agendu, podľa ktorej si človek môže so svojím telom robiť, čo chce, a teda aj žena s embryom či fetusom, ktorý má byť len jej vlastníctvom (Schirmacher, 2001). Pozitivistické právo nahrádza prirodzený zákon (Oderberg, 2000), ktorý prisudzuje neodňateľnú hodnotu dôstojnosti každej ľudskej bytosti, ktorú má zákon chrániť. Prirodzené práva, a medzi nimi i právo na život, majú byť uznané, spoločnosť ich nemôže človeku udeliť alebo odňať, lebo sú neodcudziteľné.

Etický pluralizmus a tolerancia

V spoločnosti, kde si jedinec sám chce určovať, čo je etické a čo nie, sa zdá normálne, že o ľudských právach sa rozhoduje konsenzom (Singer, 1994). Pritom i jednotlivé krajiny rôzne definujú etické hranice napr. v ochrane ľudského embrya. Napriek tomu, že deštrukcia embryí na výskum je zakázaná v štyroch štátoch EÚ, Európskemu parlamentu to nebráni schváliť reguláciu (Caudron report) s minimálnou úrovňou ochrany embrya, t.z. žiadnou, čo spôsobuje tlak na prohibítivnú národnú legislatívu dotyčných krajín. V mene tolerancie je hlas ochrancov života diskriminovaný a nenarodená ľudská bytosť devastovaná. Takáto etika vyhovuje najmä biotechnologickému priemyslu, aj keď už dnes sú známe i perspektívnejšie metódy liečby tzv. dospelými kmeňovými bunkami ako alternatíva k embryonálnym (www.stemcellresearch.org). Podobne

je zahmlievajú aj problém klonovania, pre ktoré sa tá istá metóda definuje dvoma názvami podľa účelu, ktorému má klonovanie slúžiť. Kým túto metódu nazvanú reprodukčné klonovanie Charta EÚ zakazuje, tú istú nazvanú terapeutické klonovanie povoľuje. Politici pod lobbistickými tlakmi nemajú dosť morálnej sily odmietnuť takéto vedecké experimenty. Ďalej sa tolerancia vyžaduje voči homosexuálnym párom, ktoré si chcú adoptovať deti. Všetko sa musí tolerovať, len fundamentalizmus a nerovnosť nie. Boj proti fundamentalizmu, za ktorý je považovaný islam i katolicizmus, sa stáva zároveň bojom za rovnosť žien (Rojo report). Ďalším zlepšovákوم postavenia žien v Európe majú byť kvóty. Rovnosť sa meria podľa štatistiky. Žena sa nesmie nelíšiť od muža, sama si môže vybrať svoju pohlavnú orientáciu, (homo-, trans- či asexuálnu) a zodpovedajúci životný štýl. V pluralistickej Európe sa tolerujú nielen všetky sexuálne orientácie, ale i všetky „formy rodín“. Rodina je izolovaná komunita, ktorá môže byť doplnkom kariéry. Zátážou u ženy je najmä plodnosť, preto sa domáha svojich nereprodukčných a nesexuálnych práv. Feministky bojujúce za oslobodenie ženy potratom, antikoncepciou a rozvodom, sú zvyčajne emocionálne zranené ženy, ktoré v podstate zanevrelí na mužov, niekedy i na seba. Takéto myslenie vedie k bezpohlavnej egoistickej spoločnosti, ako zafinovanému cieľu gender feminizmu, ktorý vládne v európskych inštitúciách a odráža sa v legislatíve. K týmto radikálnym zmenám v legislatíve i kultúre dochádza na základe tzv. salámovej taktiky (Schooyans, 1995), keď sa nakrojí najprv len trochu a až postupne to, čo dnes je neprijateľné, sa stane prijateľným zajtra.

Europeizmus a subsidiarita

Čo sa ďalej v ľavicovej Európe netoleruje, je radikálna fašistická pravicová, ako sú onálepkované nacionalistické hnutia. Skresľuje sa fakt, že nemecký národný socializmus predstavoval práve ľavicovú ideológiu. Prístup k moci euroopozície – nacionalistických hnutí – je blokový, hoci ich existencia tolerovaná. Skutočná pravica a ľavica v Európe je na nerozoznanie, pretože všetko sa zlieva do europeizmu. Radikálna ľavica zmizla – asi dosiahla svoj cieľ (Kalb, 2000). Pravicové riešenia sú ťažko

realizovateľné, keďže preregulovaná legislatíva EÚ zasahuje do najširších sfér ľudského života z pohľadu bruselskej ideológie. Či vôbec kultúra a vzdelanie ostanú v kompetencií národných štátov, diskutuje sa na Konvente. O subsidiarite sa denne rozpráva a pritom je porušovaná prekračovaním kompetencií európskych inštitúcií, ktoré koncentrujú vo svojich rukách čoraz viac moci a rozhodovania. EÚ, dnes ešte medzi-vládnu štruktúru ťažko definovateľného typu, mnohí by radi videli ako federáciu. Pre rýchlejšie konštituovanie federácie je výhodné podporovať regióny a eliminovať národné štáty. Popri rozklade rodiny Európe hrozí aj rozklad ďalšej prirodzenej inštitúcie, ktorou je štát. Nastoleným trendom je priama zodpovednosť európskych inštitúcií občanovi. Vyžaduje to však prekonať národné bariéry, podporiť aj finančne cestovanie (aspoň mladých), vytvoriť mechanizmus transeurópskych strán a zabezpečiť prístup občianskym združeniam k inštitúciám prostredníctvom konzultácií.

European Governance

Táto nová koncepcia, prijatá podľa vzoru OSN v Bielej knihe o európskom vládnutí, predstavuje posun od reprezentatívnej k participatívnej demokracii (Peeters, 2002). Zástupcovia občianskej spoločnosti – mimovládne organizácie – sú pozvaní ovplyvňovať legislatívny proces v inštitúciách prostredníctvom konzultácií a prezentácií svojich požiadaviek. K únosu demokracie dochádza presunom moci na nevolených. Kým parlament bol vždy chápaný ako verejné fórum, kde sa majú diskutovať jednotlivé pohľady na spoločenské otázky, dnes dochádza na úrovni mimovládnej organizácie k procesu prijímania konsenzu, ktorý je potom prezentovaný ako verejný konsenzus Európskemu parlamentu. Príkladom je Európska ženská lobby, ktorá má nielen monopol zastupovať hlas žien v inštitúciách, ale do tohoto roku aj monopol na financie z rozpočtu EÚ. Obdobne EÚ exkluzívne financuje ďalšie tzv. platformy – pre ľudské práva, sociálne, environmentálne a rozvojové organizácie, ktoré sú považované za „nezávislých“ reprezentantov občianskej spoločnosti. Čoraz viac finančných prostriedkov je prerozdeľovaných do mimovládneho sektora, ktorý sa stáva priemyslom zahrňujúcim i entity veľkosti korporácií.

Len okolo inštitúcií EÚ sa točia desiatky tisíc „mimovládok“, ktoré sú spolufinancované alebo združené v platformách. Záujem týchto skupín závisí zväčša od dostupnosti grantov. Nečudo, že sa stali nástrojmi vlád a európskych inštitúcií tam, kde by sa vlády diskreditovali (Clark, 2000).

Kontrola populácie

Najjasnejšie je to vidieť v treťom svete, kde práve mimovládne organizácie zaujali rolu plánovačov rodičovstva za prostriedky vyspelých krajín, aby vlády Severu dosiahli spomalenie rastu obyvateľstva rozvojových krajín, hoc i za cenu porušovania ľudských práv formou donútenia alebo manipulácie mienky ľudí. Najhrozivejšími sú príklady režimov v Číne a Peru, spolupracujúce s Populačným fondom OSN (UNFPA) a s Medzinárodnou federáciou pre plánované rodičovstvo, organizáciami, ktoré sú financované z rozpočtu EÚ a ďalších členských štátov aj po tom, čo Spojené štáty ich programy odsúdili a odmietli financovať (<http://www.state.gov/g/prm/rls/other/12128.htm>). Európske inštitúcie veľmi úzko spolupracujú s týmito organizáciami, ktoré sú zároveň najlepšimi a dobre platenými marketingovými agentúrami farmaceutického (antikoncepčného) priemyslu. V tomto roku EK vyčlenila na programy kontroly populácie navyše 32 miliónov euro, zatiaľ čo ďalšiu čiastku vo výške vyše 40 miliónov euro schválil na budúcich 6 rokov Európsky parlament. Fakticky 1/7 rozvojovej pomoci tretiemu svetu je priamo orientovaná na tieto programy, ktoré sú navyše podmienkou získania rozvojovej pomoci menej rozvinutými krajinami (Tutková, 2002). Kontrola populácie je súčasťou politik a programov v rámci zdravia a populácie, reprodukčného zdravia, plánovania rodičovstva, ochrany ľudských práv, emancipácie žien, vzdelávania, prevencie konfliktov, humanitárnej pomoci, atď. Tieto programy platia daňoví poplatníci v úplnej nevedomosti, a aj napriek ich výhrade svedomia voči potratom a antikoncepcii. Je pravda, že rovnako sú potraty sponzorované aj v členských krajinách EÚ. Niektoré ako Taliansko a Nemecko, uvedomujú si svoju nepriaznivú demografickú situáciu finančne zvýhodňujú veľké rodiny, kým však v treťom svete podporujú programy pre menejpočetné rodiny. Morálnou otázkou je, či o počte detí má rozhodovať

rodič alebo štát, či medzinárodná agentúra (Kasun, 1988). Od regulácie produkcie k regulácii reprodukcie sa posúva komunizmus v Číne, kde každé tretie dieťa musí byť potratené a už za druhé dieťa rodičia by mali platiť štátu vo výške trojnásobku ročného platu. Takéto porušovanie ľudských práv však EÚ prehlíada a dokonca ho financuje. Napokon je to v mocenskom záujme Európanov prežiť ako rasa, lebo o pár rokov pre svoju biologickú silu budú vo svete vládnuť iné národy.

Ešte v tomto desaťročí bude v Číne 40 miliónov mužov vo veku na ženie neschopných nájsť si partnerky, pretože od začiatku osemdesiatych rokov boli preferenčne vykonávané potraty na ženskom pohlaví (Clowes, 1997). Ešte hrozivejšia je však mentalita národa, ktorého matky zabíjajú vlastné deti vo vlastnom tele. Takúto mentalitu bez svedomia máme však už dlho v Európe. Mladé Európanky dnes vôbec nemusia mať výčitky pre potrat, pretože na zničenie embrya stačí tabletky alebo tzv. menštruálna regulácia. Samozrejme, že v krajinách týchto praktík sa to potratmi ani nenazýva a vlastne preto sa západoeurópske krajiny môžu pýšiť štatistikami s klesajúcim počtom potratov. Je len paradoxné, že napokon aj Európsky parlament, ktorý kandidátskym krajinám v júlovej rezolúcii o reprodukčných a sexuálnych právach predpisuje „slobodnú voľbu“ antikoncepcie a potratov (teda konkrétny výber) na základe výmeny najlepších praktík, konštatuje, že počet tínejžerských tehotenstiev v krajinách EÚ stúpa a to i napriek odporúčanej sexuálnej výchove. Hoci len schvaľovanie rozpočtu a nezáväzných rezolúcií je v kompetencii EP, tu už prekračuje kompetencie EÚ, ako sú definované v Amsterdamskej zmluve.

Nové európske hodnoty

Európska únia svoje požiadavky prijať antidiskriminačný zákon, liberalizáciu potratov, zrovnoprávnenie homosexuálnych partnerstiev, zavedenie sexuálnej výchovy a distribúciu abortívnej antikoncepcie, legalizáciu prostitúcie, zjednodušenie rozvodového konania, apod. adresovala kandidátskym krajinám napriek faktu, že je to nad rámec jej kompetencií. V rámci prehlbovania politickej integrácie majú byť v novej ústave Únie zakotvené aj fundamentálne práva práve v takomto duchu. Tieto

práva a slobody, vyhlásené v Charte fundamentálnych práv EÚ v Nice, sa však viažu iba na inštitúcie EÚ a členské štáty. Ide teda o akési definovanie toho, čo inštitúcie nesmú, ale i čo smú uzákonať. Fundamentálne práva sa nevzťahujú horizontálne na občanov navzájom, lebo napokon Únia ani nemá dostatočnú justíciu na ich vymáhanie. Už dnes však dochádza k čiastočnej harmonizácii trestného práva v súvislosti s bojom proti terorizmu. Zároveň sa fundamentálne práva včlenia pod súdnu ochranu Európskeho súdneho dvora, ktorý už v minulosti niekoľkokrát uznal a bránil fundamentálne práva (prvý krát v roku 1969 v prípade Stauder C29/69 ECR 419), hoci neboli obsahom práva Európskeho spoločenstva. Európskemu súdnemu dvoru sa vyčíta, že nie je pravým súdom, ale len ďalším politickým orgánom, oddaným stále väčšej centralizácií moci v Európe (Heath, 2001).

Charta definuje niekoľko nových práv, medzi nimi i fundamentálne právo na bezpečnosť, ktoré Únia garantuje od zavedenia tzv. zóny slobody a bezpečnosti. Legitimitu tomuto kroku dodávajú práve „obavy občanov“, podľa záverov zo summitu v Tampere, ktorý v roku 1999 prišiel s touto inováciou. To je začiatok budovania „pevnosti Európa. „Tí „vonku“, ktorí vlastne alebo dokonca len potenciálne ohrozujú „bezpečných vo vnútri“, musia byť v každom prípade vylúčení. Alebo aspoň musia byť pod kontrolou, čo sa týka tak migrantov, ako i kriminálnikov. Čo najviac práv a povinností podobne ako občanom EÚ má byť udelených aj prisťahovalcom „v najvyššej možnej miere“. Konkrétne princíp nediskriminácie sa vzťahuje aj na prisťahovalcov, pričom paradoxne podmienky pre prijatie a pobyt majú byť založené na ohodnotení hospodárskeho a demografického vývoja v Únii. Práve princíp nediskriminácie vytvára ovzdušie totalitnej tolerancie, v mene ktorej sa „pozitívne“ diskriminujú tak etniká, ženy i nedefinované sexuálne orientácie na úkor ostatných. Euroobčan má byť tolerantný aj ku zlu, ktoré druhý pácha na inom, či na sebe. V prípadoch týkajúcich sa prostitúcie rozhodnutiami Súdného dvora bolo akceptované toto staronové otrokárstvo, napriek jeho zákazu v Charte. Obchodovanie so sexom zneužíva osobu, inštrumentalizuje ženu, deštru-

uje integritu jej dôstojnosti, lebo oddeľuje telesnú dimenziu od duševnej a emocionálnej.

Transformácia kultúry

Sú to ľudia, ktorí kreujú inštitúcie, zákony, agendu. Každý z nás má spoluzodpovednosť za morálny stav tejto spoločnosti, ktorej súčasťou sme. Rovnako máme povinnosť hľadať pravdu a podľa nej meniť spoločnosť. Revolúcie menia len režim. Vývoj k skutočne slobodnej spoločnosti je postupný, dlhý a hĺbkový. Vyžaduje, aby sa každý občan chcel stať naozaj slobodným a preto sa rozhodne hľadať pravdu. Aby človek pravdivo spoznal, čo je preňho dobré, musí na prvé miesto vo svojom živote postaviť toho, ktorý „jediný je Dobro“. Túžba po Dobre, Láске a Pravde je nevykorenitelná zo srdca ľudí v akomkoľvek prostredí. Prostredie im však môže pomáhať formovať svedomie alebo ho potláčať. Len život podľa najhlbšieho hlasu svedomia prináša naplnenie človeku a harmóniu spoločnosti. Skutočná transformácia spoločnosti teda začína v osobnom živote a v rodine. Aj v ére informačnej revolúcie rozhodnutie pre kultúru života spočíva práve v poznaní tej správnej voľby. Jej prijatie však závisí od vôle človeka, aj keď pravda má silu prelomiť i odpor vôle. Tie pravé hodnoty Európa objaví iba vtedy, ak tí, ktorí ich poznajú, budú ochotní sa s nimi podeliť. Treba len, aby mali dosť lásky otvoriť sa aj pre tých, ktorí ju nepoznajú. Po zdrvivúcej kritike hodnotového rebríčka Európy je nutné, aby som predstavila aj nové pozitívne trendy, ktoré vzbudzujú nádej. K skutočnej transformácii spoločnosti totiž dochádza, zatiaľ nenápadne, mimo mocenských štruktúr (Ratzinger, 2002).

Zlé obracať v dobré

Ak vo svete trpia milióny na chudobu a choroby, Európania trpia emocionálne i duševne. Práve pre zranenia spôsobené stratou dôvery a lásky v rodine, či v iných vzťahoch, uzatvárajú sa do seba a egoisticky sa izolujú. Sebaláska vedie k zaslepenosti, strate zmyslu pre vyššie hodnoty, necitlivosti vo vnútornom živote, hľadaniu chvíľkového uspokojenia, úni-

ku pred bolesťou, voľbou pohodlnejších riešení a zamotávaniu sa čoraz hlbšie do problémov, ktorých dôsledky si človek uvedomí iba tvrdým prístátím, či nepríjemným prebudením sa ako vo filme Matrix. Škoda, že až poznanie pravdy o potrate, antikoncepcii, či o miliónoch zmrazených embryí, donúti človeka zamyslieť sa nad životom a spoločnosťou, v ktorej žije, a hľadať alternatívu kultúre smrti.

Vízia zjednotenej Európy je reálna, iba ak sa Európania vrátia k pôvodnému úsiliu otcov zakladateľov – už nikdy nedovoliť, aby ľudská dôstojnosť bola porušená – vo vojne ako i v mieri. Ľudská dôstojnosť v personalistickom význame má byť cenená pre jedinečný potenciál každej ľudskej bytosti rozvíjať svoju osobnosť v medziludských vzťahoch. Civilizácia lásky bude výsledkom sebaúcty i úcty ku každému človeku – najmä nenarodeným, chorým, starým a chudobným.

Tisícny mladých Európanov sa hlásia k týmto princípom študentského hnutia Europa Rediviva. Tí, združení v Európskej aliancii mládeže, presadzujú kultúru života prostredníctvom spoločenských aktivít i dialógu s verejnými činiteľmi. Hnutie Ženy pre Európu prezentuje nový feminizmus ako alternatívu, založenú na trvalej hodnote manželstva a rodiny i na novom pohľade na dôstojnosť ženy, ktorej poslaním je služba rodine i spoločnosti, podľa vlastnej voľby, rovnako cenená v spoločnosti. Sú medzi nami zamestnanci i zamestnávateľia zápasiaci o čistotu vo svojej profesii, podobne ako mladí o čistotu svojej mysle, srdca i tela. Ostať slobodný vyžaduje vyhnúť sa drogám, mimomanželskému sexu, nekontrolovanému konzumu, závislosti na televízii, hazardných a počítačových hrách, peniazoch, či na čomkoľvek. V pochopení dôstojnosti tela, ktoré je človeku do vlastníctva len zverené, spočíva nevyhnutná potreba sebareflexie liberalizmu. Zlo, spôsobené sebe, nie je izolovaným zlom, deštruuje ľudskú osobu a má dopad aj na spoločnosť. I pre kresťanských demokratov, ktorí už nebránia Kristove prikázania, je nutné obrátenie i zmena názvu. Výzvou nového storočia nie je medzikultúrny konsenzus, ale hľadanie spoločných hodnôt v medzináboženskom dialógu. Ten bude musieť byť založený na uznaní autority Boha a prirodzeného zákona.

2004

Rok 2004 vidím ako rok príležitostí i hrozieb. EÚ sa rozšíri o desať nových krajín na východe. V júni prebehnú európske voľby, ktoré umožnia aj novým členom podieľať sa na spolurozhodovaní v Únii. V tom istom roku vyvrcholí i medzivládna konferencia, ktorá má prijať novú ústavu Únie. Rok 2004 je zároveň vyhlásený OSN za rok rodiny. Tieto udalosti je možné využiť na dobré, ak politici, ktorí budú do Bruselu vyslaní, budú mať dobrý prehľad v európskej politike a morálku silných osobností. Päť rokov môže byť krátka doba pre kandidátske krajiny na zorientovanie sa v rozhodovacom mechanizme EÚ, lebo potom má byť zrušené právo veta i zastúpenie komisára za každú krajinu, ako sa uvádza v zmluve z Nice. Paralelne s pravdepodobnou totalitarizáciou Európy bude však naďalej potichu prebiehať aj duchovná transformácia spoločnosti, až sa cesto prekvasí. Aby svetlo svietilo vo tme, stačí, aby sa na obranu pravdy postavil aspoň jediný politik formátu Tomasa Mora. A pravda zvíťazí... je treba odvahu postaviť sa na víťaznú stranu!

Literatúra

1. Neuhaus, R.J.: *The Free Society & The Third Millennium*, Ethics & Public Policy Center, Cracow, 1997
2. Weiler, J.H.H.: *The Constitution of Europe – „Do the new clothes have an emperor?“ and other essays on European integration*, University Press Cambridge, 1999
3. Delanty, G.: *Inventing Europe – Idea, Identity, Reality*, Macmillan Press Ltd., London, 1995
4. Baeier, S.: *Welches Europa? Überstaat oder Rechtsgemeinschaft*, Almathea, Wien–München, 2000
5. Schuman, R.: *Pre Európou*, Fondation Robert Schuman, Vydavateľstvo M. Vaška, Prešov 2002
6. North, Booker,: *The Castle of Lies*, London, 1995

7. Schooyans, M.: La dérive totalitaire du libéralisme, CCVA, Maison Mame, 1995
8. Schirrmacher, T.: Human rights threatened in Europe, RVB International, Hamburg, 2001
9. Glendon, M.A.: Reflections on the UDHR, First Things, Washington, D.C., April 1998.
10. Oderberg, D. S.: Moral theory – a non-consequentialist approach, Blackwell Publishers Inc., Malden, MA, USA, 2000
11. Singer, P.: Ethics, Oxford University Press, New York – Oxford, 1994
12. Kalb, J.: „The Tyranny of Liberalism“ published in Modern Age, Vol.42, No.3, Summer 2000
13. Peteers, M.: Hijacking Democracy: The Power Shift to Unelected, American Enterprise Institute, Washington, D.C., 2002, www.aei.org
14. Clark, T.: „European NGDOs“, časopis EK – Courier, VI–VII 2000
15. Tutková, J.: A new approach to population within the EU development policy, Sussex European Institute 2002
16. Kasun, J.: The War against Population – The Economics and Ideology of Population Control, Ignatius Press, San Francisco, 1988
17. Cowles, B.: The Facts of Life, HLI, Front Royal, 1997
18. Heath, A.: A critique of the Charter of Fundamental Rights, European Foundation Working Paper, July 2001
19. Ratzinger, J.: Boh a svet, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2002

Rozdíly v zahraniční politice EU a USA

Roman JOCH

Úvod

Když se před více než třemi lety – 12. března 1999 – rozšiřovalo NATO o tři středoevropské země, zavládlo v Polsku, Maďarsku a v České republice velké nadšení. NATO se nyní octlo na prahu irelevance. To proto, že názory Ameriky a západní Evropy na žádoucí zahraniční a obrannou politiku se rozcházejí. Amerika i západní Evropa vidí svět a hrozby v něm přítomné odlišně. V důsledku toho se v Americe ozývají hlasy, že kontinentální západní Evropa je pro ni irelevantní, přičemž skutečnými spojenci USA jsou jen Británie, Turecko a Izrael; ty mohou *ad hoc* případ od případu doplnit jako partneři Rusko a Indie.

NATO práh irelevance, před nímž stojí, překročit může, ale i nemusí. To závisí taky – i když nejen – od toho, jestli v něm bude Amerika vidět a nalézat i spojence jiné, než pouze Británii a Turecko. Potenciál být těmi spojenci měly právě ony tři postkomunistické středoevropské země. Doposud jej nenaplnili. To proto, že slepě, téměř bezmyšlenkovitě následovaly zahraničně-politickou linii západní Evropy. V důsledku toho existovaly v NATO pouze dvě orientace: americká a evropská. Závěrem mé analýzy bude, že z hlediska skutečných zájmů střední Evropy je žádoucí, aby v NATO existovaly orientace tři: vedle americké a západoevropské i středoevropská, která by byla mezi nimi uprostřed, stejně vzdálená od obou. To by učinilo z NATO organizaci pro Ameriku zajímavější než dnes, a proto i relevantnější.

Fundamentální rozdíly

Zmíněný rozdíl v pohledu Ameriky a západní Evropy na svět a hrozby v něm přítomné se týká otázky, jak zajistit ve světě před oněmi hrozbami mír a vlastní bezpečnost. Odpovědi, které nám na tuto otázku dávají Amerika a západní Evropa, jsou odlišné, někdy přímo protikladné. Při-

tom je nutno říci, že ani Amerika ani západní Evropa nejsou ve svých odpovědích plně jednotné. Výrazná část americké levice nesouhlasí s americkou odpovědí a považuje za správnou odpověď západoevropskou, a zároveň mnozí z evropské pravice nesouhlasí s odpovědí západoevropského konsensu a považují za správnou odpověď americkou.

Americká odpověď říká, že mír ve světě a vlastní bezpečnost lze zajistit jedině prostřednictvím síly a jejího použití: tj. prostřednictvím odstrašení či preventivního zničení potenciálních agresorů a hrozeb. Evropská odpověď říká, že mír a vlastní bezpečnost lze zajistit prostřednictvím jednání, vyjednávání a mezinárodních smluv o odzbrojení, jakož i ustavením společných nadnárodních institucí. Obě odpovědi jsou někdy kompatibilní, většinou však nikoli. A v takových otázkách, jakými jsou ustavení Mezinárodního trestního soudu, izraelsko-palestinský konflikt, či smlouvy o zákazech určitých druhů zbraní, zaručeně vedou USA i EÚ k opačným závěrům ohledně žádoucí zahraniční a obranné politiky.

Jak budu prokazovat, většinou je správná odpověď americká, přičemž odpověď západoevropská je mylná – kromě jedné výjimky. A tou výjimkou je otázka EÚ, v níž je západoevropská odpověď správná a adekvátní. Proces evropské integrace, který trvá již padesát let, je jedinečným a úspěšným pokusem o překonání tradiční vnitro-evropské řevnivosti a evropských válek, k nimž vždy v minulosti vedla. Tradiční evropská *Realpolitik* mocenského sledování národních zájmů a mocenského řešení vzájemných sporů v Evropě vždy vedla ke katastrofálním celoevropským válkám. Východiskem z této slepé uličky evropských dějin bylo a je vytvoření společných celoevropských institucí, v nichž se zájmy vzájemně kloubí a řeší jednáním, kompromisy a smlouvami. Samotný fakt společných institucí, jež jsou fórem ke vzájemnému jednání, je častokrát důležitější, než závěry, ke kterým ono jednání vede, neboť bez ohledu na konkrétní výsledky nám jednu věc zaručuje: lidé, kteří mezi sebou mluví a jednají, mezi sebou neválčí.

Hodnoty transatlantické civilizace

Úspěch tohoto řešení si však vyžaduje jeden předpoklad, na který se často zapomíná, který je však naprosto klíčový: společnou kulturu, společnou civilizaci, společné pojetí spravedlnosti. A z něho se odvíjející společné politické cíle, jakými jsou např. mír a svoboda. Pouze pokud partneři sdílejí společné politické hodnoty, lze předpokládat, že spory mezi nimi nejsou dané zlou vůlí, nýbrž jen nedorozuměními či mírně odlišnými prioritami. Ty lze však sladit vyjednáváním a kompromisy.

Je však fatální chybou aplikovat vnitro-evropskou zkušenost na celý svět. Z toho prostého důvodu, že na světě neexistuje pouze jedna civilizace se společným pojetím spravedlnosti, ale civilizací hned několik, a jejich pojetí spravedlnosti jsou častokrát diametrálně odlišná. Proto spory mezi jednotlivými zeměmi, jež přináležejí k odlišným civilizacím – anebo jejichž vládcové sdílejí odlišné představy o tom, co je správné – mnohokrát nejsou dány pouze nedorozuměními, nýbrž sledováním odlišných, často neslučitelných cílů. Klasickým příkladem tohoto typu byl spor svobodného, demokratického a kapitalistického Západu s totalitním komunistickým sovětským blokem. V tomto případě nebylo spory lze řešit jednáním a kompromisy, neboť pokud vaším cílem je zachování vaší svobody a cílem vašeho protihráče odebrání vaší svobody, pak kompromis v podobě napůl svobody a napůl nevolnictví vás jednoduše nezajímá.

A to je do značné míry i případ dnešního světa. Názory vládců na správný vztah státu a občana nejsou identické, dokonce nejsou ani len vzdáleně příbuzné. Názory na to, jaký má být vztah státu a jednotlivce a jaká má být míra svobody občana, jsou zásadně jiné v případě západních režimů na jedné straně a režimu Saddáma Husajna či čínského režimu na straně druhé. Jinými slovy, je realitou tohoto světa, že mnozí vládcové svým poddaným žádnou svobodu nepřejí. A když nepřejí žádnou svobodu obyvatelům svým, nepřejí ji ani těm v zahraničí.

Podmínky míru

Dále je nutné si uvědomit, že v mezinárodních vztazích neexistuje vakuum moci: pokud jedna mocnost určitý geografický prostor vyklidí, okamžitě jej vyplní mocnost jiná, s alternativní představou o patřičném vztahu státu a občana. Proto pokud nám jde o zajištění svobodné, demokratické formy vlády na určitém prostoru, naprosto zásadní je existence moci či mocnosti, která na daném prostoru bude tuto formu vlády bránit a chránit.

Je důležité pochopit, že mír a bezpečí nám smlouvy samotné nezaručí. Zaručí nám je jen ty smlouvy, které jsou podepřeny silou. To proto, že tyranský vládce smlouvu, již přijal, nedodržuje jen proto, že ji přijal. Dodrží ji jen tehdy, když ví, že pokud by ji porušil, zaplatí za to nepříjemnou cenu, a proto je v jeho vlastním zájmu onu smlouvu neporušit. Pokud si však tyranský vládce myslí, že se mu vyplatí porušit smlouvu, již sám podepsal, bez váhání tak učiní. Tento fakt si neuvědomují mnozí, kteří zastávají levicové názory na zahraniční politiku. Myslí si, že vládce rozpoutá válku proto, že s ním nebyla předtím uzavřena smlouva o míru. Jenomže tím prokazují svou naprostou neznalost mentality a psychiky potenciálních agresorů. Vládce se dopustí agrese nikoli proto, že někdo s ním neuzavřel smlouvu, která by mu agresi zakázala; vládce se agrese dopustí proto, že se domnívá, že agrese se mu vyplatí – tj. kořist, nová dobytá území či zvětšení moci stojí za ty ztráty, které utrpí. Naopak, na agresi nepomyslí tehdy, pokud si je vědom, že cena za agresi bude otřesná – např. zničení jeho moci, režimu či osoby.

Boj o svobodu

Proto jednoznačným závěrem ze zkušenosti dějin, především z 20. století, je ten fakt, že mír a bezpečí svobodných zemí – tedy zemí, v nichž režimy garantují svým občanům značnou míru jejich osobní, ekonomické a politické svobody – je schopna garantovat jedině síla, ozbrojená moc a odstrašující potenciál těchto zemí. Svobodu a bezpečí před Hitlerem, Stalinem či Brežněvem nám nezaručily smlouvy s nimi uzavřené – zvláště

my Středoevropané z vlastní tragické zkušenosti velice dobře víme, že všechny smlouvy, které byly s nimi uzavřeny, oni porušili – nýbrž jedině moc svobodných, západních zemí. Před nacismem a komunismem svobodný západní svět nezachránilo nic jiného, než právě a jedině západní síla. A tak tomu bude i nadále v případě všech ostatních diktátorů a nesvobodných říší.

Po pochopení této reality můžeme formulovat první princip žádoucí zahraniční a obranné politiky: pro zachování svobodné formy vlády, která je praxí v zemích, jež většinou náleží k západní civilizaci, před tyran-skými režimy, jež se všechny nacházejí vně západní civilizace, je naprosto zásadní zachování západní vojenské moci. Není až tak podstatné, jaká je distribuce této moci v rámci zemí Západu – tj. která či které západní země je či jsou nejsilnější – ale je navýsost podstatné, aby Západ jako celek byl mocensky silný; a rozhodně minimálně tak silný – či, ještě lépe, silnější – než všechny nesvobodné režimy dohromady.

Za druhé, ty mezinárodní smlouvy, které objektivně omezují moc svobodných zemí, jsou nevýhodné. Jsou nevýhodné proto, že západní demokratické země, které určité smlouvy přijmou, je pak i většinou dodržují, zatímco není žádná jistota o tom, že diktátoři a tyranští vládcové budou dodržovat své smlouvy. Naopak, je jistota podložená zkušeností, že se budou všemožně snažit je tajně obcházet a porušovat. Za těchto okolností smlouvy zamýšlené jako reciproční však v reálné praxi dokonale podvazují moc svobodného Západu, ale jenom nedokonale podvazují – či dokonce vůbec nepodvazují – moc tyranů.

A za třetí, protože země se svobodnou vládou se nemusí bát moci těch režimů, které sdílejí identické pojetí spravedlnosti a správného vztahu státu a občana, ale naopak mají všechny důvody se obávat moci tyran-ských režimů, je žádoucí, aby tento fakt byl obražen i v jejich zahraniční politice. Jinými slovy, liberální demokracie se nemusejí obávat moci liberálních demokracií, ale musejí se obávat moci tyraní. Proto by liberální demokracie měly v různých konfliktech stranit liberálním demokracií a nikoli být neutrální v jejich zápasech či konfliktech s tyranii (natož aby jim pak ještě stranily!). Jinými slovy, zahraniční politika liberálních

demokracií by měla obsahovat značnou preferenci pro ostatní liberální demokracie.

A ve světle těchto principů se podívejme na *žádoucí zabráněcí politiku pro středoevropské země*.

Za prvé, měly by usilovat o minimalizaci konfliktů s liberálními demokraciemi v západní civilizaci. Konflikty s nimi by neměly být vyhrocovány a hnány na ostří nože. Naopak, vzhledem k tomu, že naši partneři a protihráči v nich patří k naší civilizaci a sdílejí naše pojetí spravedlnosti, tyto konflikty lze řešit a neutralizovat jednáními a kompromisy.

Za druhé, vstup a účast v Evropské unii. Ta je nástrojem a prostorem pro mírové řešení vnitro-evropských sporů. Naše účast na rozhodovacích procesech v EU zvýší náš vliv na rozhodování o budoucnosti našeho kontinentu i naší země. Totižto i kdybychom v EU nebyli, vliv EU na naše osudy by byl obrovský, ale my bychom ho ovlivnit nemohli. Když budeme v EU, náš vliv na budoucnost kontinentu bude větší, než by to úměrně odpovídalo počtu obyvatel či velikosti naší země. V našem zájmu je být tam, kde se o nás rozhoduje, nikoli se izolovat od center onoho rozhodování.

A za třetí, protože západoevropská analýza problémů je správná ohledně vnitro-evropské situace, ale nikoli ohledně vztahu západní společnosti ke světu, ohledně něhož je správná analýza americká, v otázkách vztahu Západu jako celku ke světu by se středoevropský postoj měl postupně odpoutávat od postoje západoevropského a vykročit směrem k postoji americkému. Především by se měl posouvat na pozici zachování západní moci jako celku, jež jediná je schopna zajistit naši svobodu a naše bezpečí, a proto by měl vystupovat proti jejímu omezování či podvazování. A dále by měl propagovat presumpci všech liberálních demokracií ve prospěch ostatních liberálních demokracií, především pokud jsou ty ve sporu či konfliktu s režimem tyranským. V této souvislosti můžeme zmínit případy dva: postoj k Mezinárodnímu trestnímu soudu a k Izraeli.

Mezinárodní trestní soud

Smlouvu o přistoupení k Mezinárodnímu trestnímu soudu (MTS) Spojené státy, na rozdíl od států západoevropských – nepodepsaly. Mezinárodní trestní soud má totiž tolik vad a skýtá tolik nebezpečí, že je až s podivem, jak málo lidí si to uvědomuje a jak malý odpor je vůči němu kladen. Především, jeho vznik je v rozporu s tou logickou praxí, že smlouvy jsou závazné pouze pro ty země, které je přijmou. MTS si nárokuje jurisdikci i nad občany těch zemí, které k němu nepřistoupily, nebo své připojení k němu vyloženě odmítly. Jinými slovy, nárokuje si univerzální jurisdikci. Dále, pravomoci soudu nejsou explicitně určeny a on sám si je může v průběhu času formulovat, a tak i zvětšovat. A konečně, zločiny proti lidskosti, které by měl soudit a trestat, rovněž nejsou explicitně stanoveny a záleží na soudu, jakým obsahem je naplní. Jinými slovy, MTS je zárodkem absolutistické instituce s neomezenou mocí, která si sama určí svou jurisdikci, své pravomoci, ale i zločiny, které bude trestat. A jako taková jde proti celému modernímu liberálnímu konstitucionalismu, jenž je založen na rozdělení moci mezi exekutivu, legislativu a justici, jakož i na systému kontrol a protiváh, tedy systému, že moc každé instituce musí být omezena mocí instituce jiné, k ní konkurenční. A rovněž, že instituce si sama svou moc určovat – a tedy i zvětšovat – nemůže. Jinými slovy, filosofie v pozadí MTS je v rozporu s filosofií otců-zakladatelů americké Ústavy, ale v souladu s filosofií francouzských jakobínů: veškerou moc koncentrovat do jednoho centra, nejdřív Konventu a pak jeho Výboru pro veřejné blaho.

A navíc, soudci MTS mají pocházet z různých právních tradic, které – eufemisticky řečeno – nejsou slučitelné se západním pojetím spravedlnosti. Právě u soudců z třetího světa existuje oprávněná obava, že se nechají vést svým tradičním nepřátelstvím ke všemu západnímu a učiní z MTS protizápadní nástroj zaměřený na excesivní kritiku západních zemí jako údajně nejvíce utiskujících a zločinných. V praxi by tak mohl vést jedině k omezení západní vojenské akceschopnosti a moci, která nejefektivnější garancí svobody a lidských práv ve světě. Je proto správné, aby co nejvíce západních zemí MTS ignorovalo.

V případě arabsko-izraelského konfliktu USA zastávají pro-izraelské postoje, na rozdíl od EÚ, jež zastává postoje pro-palestinské. Zkušenost Mnichova nás velice dobře naučila, že pokud je v konfliktu liberální demokracie se silami tyranie a násilí, nelze obě strany považovat za morálně rovnocenné – to byla přesně ta chyba, kterou učinili v roce 1938 Západoevropané v Mnichovu. Izrael je liberální demokracií, která garantuje svým arabským občanům mnohem více osobních a politických svobod, než kterýkoli arabský režim. Navíc zásadní problém konfliktu není dán neochotou Izraele uznat právo Palestinců na vlastní stát – to bylo, mimochodem, součástí dohody z Oslo – nýbrž neochotou rozhodujících sil mezi Palestinci uznat právo Izraelců na stát. Definitivní zničení Izraele je stále konečným cílem rozhodujících skupin uvnitř Palestinců, proto neustále podnikají teroristické útoky proti izraelským civilistům – s plným vědomím a svolením tzv. autority Arafata.

Tudíž zásadní otázka v případě izraelsko-arabského konfliktu je ta samá, jako byla v případě britsko-německého konfliktu ve II. světové válce či v případě americko-sovětského konfliktu ve válce studené: totiž jestli liberální demokracie jakožto forma vlády na daném území přežije, anebo bude zničena a nahrazena režimem tyranským.

Závěr pro Střední Evropu

Středoevropské malé země mají eminentní zájem na tom, aby liberální demokracie stranily liberálním demokraciím, a nikoli jejích nepřítelům. Navíc v případě Izraele je tu i další spojitost: jeho občané jsou příslušníky naší civilizace; jsou to „naši“ lidé doslovně – v tom smyslu, že mnozí z nich se narodili a určitou dobu žili u nás, mezi námi.

Pokud by v NATO existovaly pouze dva hlasy – americký a (celo)evropský – NATO by svou důležitost pro Ameriku ztratilo a stalo by se institucí irelevantní. To proto, že NATO potřebuje ke své existenci USA, zatímco USA ke své existenci NATO nepotřebuje. Ostatně, Evropa potřebuje pro svou bezpečnost Ameriku více, než Amerika Evropu. Pokud Amerika nabude dojmu, že v Evropě nemá skutečné spojence, bude sihle-

dat – ne sice spojence, ale určitě ad hoc partnery – jinde; např. v Rusku. A dlouhodobá bezpečnost malých zemí mezi Německem a Ruskem by bez americké přítomnosti v Evropě visela na vlásku. Je proto eminentním zájmem všech malých středoevropských zemí, aby americká přítomnost v Evropě zůstala zachována. Proto je pro ně žádoucí, aby Evropa v NATO nemluvila stejným, k Americe opozičním hlasem, nýbrž aby středoevropský hlas zazněl jako odlišný od hlasu amerického a západoevropského – a byl situovaný uprostřed mezi nimi.

Zajisté, středoevropský hlas nikdy nebude tak silný a výrazný, jako hlas západoevropský (natož americký). Může, a má, však vůči hlasu západoevropskému hrát roli obdobnou, jakou hraje hlas západoevropský vůči hlasu americkému: roli přátelského disentu. Má být v otázce vnitroevropské hlasem identickým s hlasem západoevropským, a v otázce vztahu Západu ke světu hlasem bližším hlasu americkému.

Konvent mladých a ideologické mýty

Martin HANUS

Úvod

V Európskej únii má väčšina vecí dve tváre – tou prvou je to, čo sa hovorí, tou druhou to, čím to v skutočnosti je. Inak to nebolo ani v prípade mládežníckeho „konventovania“, ktoré sa konalo 9. – 12. júla 2002 v budove Európskeho parlamentu (EP) v Bruseli. Podľa oficiálneho zdôvodnenia vyplynula potreba organizácie Konventu mladých z duchovného základu Deklarácie z belgického Laekenu, ktorá vyzvala Úniu k zapojeniu mladých ľudí do jej budovania. Priamo vznikol z iniciatívy Európskeho konventu a Európskej komisie (EK), ktorá sa výraznou mierou podieľala na jeho financovaní.

Hlavným organizátorom bolo Európske mládežnícke fórum (EMF) a jeho zástupcovia tvorili spolu s vyslancami EK, EP a Konventu riadiaci výbor. Samotné EMF je strešnou záujmovou európskou organizáciou, ktorú tvorí takmer stovka mimovládnych organizácií. Pri pohľade pod tento oficiálny povrch sa nám odкрýva druhá tvár tohto podujatia. V EMF sú totiž zastúpené predovšetkým záujmové eurofederalistické organizácie (na čom nie nič zlé, len to spochybňuje nezávislosť organizátora), okrem iných sú tam aj nadnárodné organizácie mladých socialistov a ľudovcov, ale aj napríklad národné mládežnícke rady. Z dvoch tretín je toto fórum financované samotnou Európskou komisiou. Už tento záujmovo-finančný prepletenec ukazuje, že vôľa k nejakej hlbšej diskusii o podstate integrácie bola mizivá a že išlo o to, ako v priebehu troch dní „vynegociovať“ ten „najlepší“ výsledok. V tomto zmysle bol Konvent mladých so sebavedomým zvýrazňovaním svojej reprezentatívности a dôležitosti len ďalším kolieskom v reťazi mnohých iných mládežníckych akcií, akou bolo naposledy stretnutie Youth 2002 (s tiež podobnými výsledkami).

Prihrievanie kaše

Nedá sa povedať, žeby zastúpenie nemalo vôbec žiaden vzťah k reprezentatívnosti. Väčšina mládežníkov bola (respektíve mala byť) nominovaná seniorskými zástupcami národných vlád a parlamentov v Konvente. To sa odzrkadlilo aj na politickej príslušnosti mladých delegátov – najlepšie organizovaní boli socialisti a ľudovci, ktorí k môjmu totálnemu údivu sledovali veľmi podobné ciele.

Dohromady nás bolo 210 z 28 členských a kandidátskych krajín EÚ.

Pokiaľ ide o potrebu vynegetovať ten správny výsledok bez hlbšej diskusie, tak mám na mysli zorganizovanú časovú tieseň s vopred dohodnutým až naprogramovaným rámcom priebehu celého podujatia. To sa prejavilo v prvý deň volieb do prezídia konventu, ktorého zloženie malo kľúčový význam. Už tam dochádzalo k podivným machináciám. Napríklad jedna britská kandidátka pod tlakom stiahla svoju kandidatúru na prezidentku Konventu, za čo jej socialisti prisľúbili miesto v prezídiu. Voľby do prezídia prebehli tiež veľmi zaujímavo. Na podnet britského konzervatívca sa dlho viedla diskusia o tom, aby kandidáti preukázali, či sú členmi EMF (ľuďmi prepojenými s Európskou komisiou). V osemčlennom prezídiu sa ocitli výlučne eurofederalisti, väčšinou socialisti, odborárka, zelená, aj nejaký liberál, či ľudovec. Zaujímavé bolo, že delegáti z množstva kandidátov zvolili aj jednu Slovincu, ktorá sa úvodnej prezentácie vôbec nezúčastnila, zhodou okolností však bola členkou sekretariátu EMF. Okrem nich sa volili aj reportéri troch pracovných skupín, do ktorých sme boli zadelení. Zvolení reportéri vyjadrovali opäť iba jeden pohľad na podobu európskej integrácie. Zákulisie a voľby teda dost jednoznačne predurčili celý priebeh diskusie, ktorá diskusiou ani nebola. Rozhodne nie zmysluplnou.

Vážnosť rokovania

Reportéri predkladali do pracovných skupín dokumenty, o ktorých sa malo rokovať, dávať návrhy na zmeny, dodatky a pod. Problém bol v tom, že to neboli akési dokumenty s otvoreným koncom, ale jasne pred-

žuté, predpripravené eurofederalistické a výrazne ľavicové dokumenty, ktoré sa zásadne nedali zmeniť, maximálne sa dali znetvoriť na akéhosi „mačkopsa“.

O týchto dokumentoch sa rokovalo dva dni dohromady päť a pol hodín. Vystupujúci mal za úlohu behom troch minút (potom sa to skracovalo) vyjadriť svoj postoj, prípadne podať návrh, ktorý mal reportér zahrnúť do záverečnej schvaľovacej mašinérie. Ako to fungovalo neviem – z mojich návrhov sa tam podaktoré vôbec nedostali.

Počas podujatia sa tam zorganizovala aj neformálna skupinka euroskeptikov, ktorej som mal tú česť byť členom. Kontaktoval nás dánsky poslanec Európskeho parlamentu Jens-Peter Bonde, ktorý je známy zasadzovaním sa za transparentnosť v orgánoch Únie, často interpeluje rôzne nejasnosti v Komisii, je za výrazné prenesenie právomocí späť na národné parlamenty. Založil širšie diskusné fórum, ktoré združuje eurokritických politikov v Európe (jeho členmi sú napr. Zahradil z ODS, ale aj Irena Belohorská z HZDS). Zloženie tej skupiny, kde sme konzultovali niektoré kroky a koordinovali náš postup pri podávaní návrhov, bolo dosť exotické: vedľa mňa tam boli maltskí a fínski labouristi, rakúski haiderovci, Dáni, britský konzervatívec a dve zástupkyne ODS.

O záverečnom znení finálneho textu sme hlasovali ako poslanci slovenského parlamentu do druhej rána. „Mali sme pocit strašnej zodpovednosti a dôležitosti“ – takže nadránom sme narodené dieťa privítali búrlivým potleskom. Teda nie všetci, boli sme tam aj my kazisveti, asi 25 ľudí hlasovalo proti záverečnému dokumentu, ktorý sme slávnostne odovzdali Európskemu konventu.

Sen o Európe

Prezident konventu Valéry Giscard d'Estaing nás na začiatku vyzval, aby sme si zasnivali. Podaktorí z nás ho, žiaľ, vzali doslova. Nie je nič nebezpečnejšie, ako keď začne snívať ľavicová mládež s obsedantnou túžbou budovať krajší svet a odstraňovať neprávosti sveta. Svojho času takto budovali krajší svet a odstraňovali neprávosti sveta aj parížski študenti, medzi ktorých sa priplietol aj istý Pol Pot, ktorý len fascinovane načúval, aby

neskôr sny parížskych študentov uskutočnil na jednom nešťastnom mieste v juhovýchodnej Ázii.

Nechcem hľadať násilné paralely, ale desím sa všetkých ideologických konceptov, ktoré individuálnu slobodu považujú za príťaž. V tomto texte sa napríklad slovo sloboda takmer vôbec nevyskytuje. Je to manifest rovnosti, znivelizovaného človeka, o ktorého sa má tento krát postarať veľký paternalistický euroštát. EÚ sa podľa „mládežníckej verzie“ má podobat veľkému superštátu, ktorého hlavnou úlohou je zaisťovať sociálne práva, pretože „sociálna ochrana sa stala súčasťou našej identity“. Ďalej sa píše: „Aby sa Európska únia stala Európou blahobytu, mala by vyvinúť spoločný právny poriadok v oblasti sociálnej politiky a rovnosti príležitostí“. Mladí si prajú „sociálnu harmonizáciu, ktorá umožní koordinovať mzdovú politiku a z toho dôvodu uzatvorenie kolektívnych zmlúv uznávaných v celej Únii. To si vyžaduje Európu, ktorá chráni verejné služby a ich poslanie“. Všetko to, čoho sa desíme doma, v našich národných štátoch, by sa malo stať trvalou súčasťou identity megakorporácie s názvom EÚ. Mládežníci z Konventu považujú ľudské individuum za nahľúplu bytosť, ktorú múdre „nadľudské“ socialistické elity ochránia pred zvlčilým svetom. Ochránia tak, že z vlastnej vôle ustanovia korporativistický superštát.

Vytúžená architektúra budúcej Európy

Potešili sme aj donora akcie, Európsku komisiu, ktorej sme v budúcej architektúre Európy pririekli rolu skutočnej exekutívy. Dokument na viacerých miestach zdôrazňuje aj národnú identitu, či naďalej dôležitú rolu národného štátu, je to však iba karikovanie skutočného úmyslu, ktorým je zriadenie takmer o všetkom rozhodujúcej EÚ. Dokument je preštrúpaný typickými ľavicovými, ekologickými dogmami, ktoré majú ovládnuť život obyvateľov „sociálnej“ Únie, a ktoré profilujú jej charakter aj smerom navonok. Vzťahy s USA nám takmer ani nestáli za zmienku, oveľa dôležitejšie sa bolo utvrdiť v nezmysloch, ktoré sa predkladali ako hlavné priority: „rozhovory o jadrovom a konvenčnom odzbrojovaní“, „odpustenie dlhov“, „boj proti AIDS“, „EÚ by mala pracovať usilovnej-

šie, s cieľom podporiť zlepšenie pracovných podmienok na celom svete a potláčať praktiky narúšajúce konkurenciu“. Vyskytli sa aj záhadné, no hrôzostrašne znejúce vety: „EÚ by mala zohrávať vodcovskú úlohu v podpore globálneho spravovania vecí verejných“.

Budúcnosť Európy patrí mladým

I napriek tomu, čo som povedal o istej zmanipulovanosti a nedostatočnej reprezentatívniosti, nemožno tento dokument, ktorý je určite výrazom istej novodobej intelektuálnej módy, podceňovať. Treba si uvedomiť, že veľká časť mladých, ktorá za tento dokument hlasovala, zastupovala predstaviteľov legitímnych politických smerov. Samozrejme, mladí sú vždy radikálnejší, čo je vidieť na mládežníckych organizáciách. Je to prirodzené a súvisí to so sklonom rúcať konvencie, meniť svet, s excentrickým idealizmom. Joschka Fischer ešte pred 25 rokmi hádzal po policajtoch dlažobné kocky, hoci na základe niektorých posledných rozhovorov v novinách mám pocit, že mnoho z jeho radikálneho buričského ľavičiarstva v ňom zostalo dodnes. Obávam sa, že táto mládež, ktorá bude o dvadsať rokov spoluurčovať beh európskych dejín, si toho tiež veľa ponechá. Pre mňa je to dosť skľučujúci scenár európskej budúcnosti.

Smerovanie EÚ

Často sa diskutuje o doktríne Tretej cesty (Čo je to vlastne? Pokus o preklopenie ľavo-pravej diferenciácie, alebo len zrenovovaný socializmus?), isté je však jedno: Tretia cesta v 90-tych rokoch slávila fatálny úspech predovšetkým v Európe práve na poli viery v nadnárodné štruktúry. Ako vo svojej knihe Tretia cesta píše Blairov duchovný guru Anthony Giddens: „Globálne problémy reagujú na miestne iniciatívy, zároveň však vyžadujú globálne riešenia“. „Integračná“ ideológia isto nie je vynálezom politikov modernej „Tretej cesty“. Nie je napokon ani ich doménou. Medzi nadšených presadzovateľov unifikovanej verzie EÚ patria nielen socialisti, ale aj kontinentálni kresťanskí demokrati a ľudovci, teda strany, ktoré sa zaraďujú napravo od stredy.

„Tretia cesta“ však svojou deštrukciou klasickej politiky bezpochyby prispela k novému chápaniu medzivládnych vzťahov, ktorých charakter sa od koordinácie a spolupráce mení k subordinácii pod nadnárodnú štruktúru.

Ak 11. september zlomil vieru mnohých, že sa história skončila, ani v najmenšom nenahlodal presvedčenie, že v dnešnom zložitom, globalizovanom svete národné štáty s ich obmedzenou teritoriálnou pôsobnosťou zlyhávajú, sú neefektívne a preto ich treba postupne nahradiť efektívnou nadnárodnou štruktúrou. Pomenujme si hlavné mýty, ktoré sú typické pre modernú európsku ideológiu. (Označenie ideológia používam v súvislosti s európskou integráciou zámerne. Som totiž presvedčený, že zástancovia EÚ svojou sústavou názorov a výrazov vytvorili svojbytný interpretačný svet).

Nazvime to mýty

Prvým mýtom je *neofunkcionalistická teória*. Neofunkcionalisti na rozdiel od realistov (tí vyzdvihujú konkurenciu a konflikt) tvrdia, že sa treba vzdávať vlastných, to jest egoistických záujmov v prospech spoločných záujmov. Proces integrácie má vraj vlastnú dynamiku, pričom spolupráca v istých oblastiach automaticky vytvára potrebu spolupráce v ďalších oblastiach. Ide o akúsi neviditeľnú ruku integrácie. Integrácia má teda svoju nezvratiteľnú logiku, ktorej štáty len márne vzdorujú. Nevšíma si, že dejiny Európy sú plné integračných a dezintegračných procesov, verí v akúsi pevnú, železnú logiku dejín. V tomto nemá ďaleko od marxizmu. Ak včera marxisti tvrdili, že sa dejiny nezadržateľne, bez ovplyvnenia ľudskou vôľou pohybujú ako eskalátor smerom ku komunizmu, neofunkcionalisti nás dnes skalopevne presviedčajú, že sa dejiny nezadržateľne hýbu vpred k akémusi európanstvu. Kto to spochybňuje, je nacionalista, spiatocník.

Možno pozorovať súvislosť s ďalším mýtom: *Ekonomické štruktúry vraj stoja nad politickými*. To je ďalšia podobnosť s marxizmom, ktorý tvrdí, že rozhodujúci význam pre spoločnosť majú výrobné sily. Tie určujú ďalší

typ nadstavby, právnu a politickú nadstavbu. Povedané inak – štruktúry štátu závisia od štruktúr ekonomiky. Eurofederalisti preto tvrdia, že štáty v dnešnej globalizovanej ekonomike strácajú význam, a preto treba budovať globálnu právnu a politickú štruktúru. To je samozrejme marxistický determinizmus, lebo robí z človeka objekt (obeť) materiálnych vzťahov. Ide o fatálny omyl, pretože podstata človeka spočíva v rozume a slobodnej voľbe. Globalizovaný svet neznižuje zodpovednosť jedinca za činy, neznižuje význam inteligencie a slobodnej voľby. Globalizácia mení náš svet, nemení však jeho podstatu, nemení ani význam štátu ako hlavnej právnej a politickej autority. Štát je zodpovedný za vytváranie práva, rešpektovanie slobodne uzavretých zmlúv a tým slobody jednotlivca a trhu. Rola štátu je teda politická a právna, nie ekonomická. To, že prepojenosť ekonomík počas globalizácie ako nekonečného dejinného procesu rastie, na tom nič nemení. Pozrime sa na 19. storočie, často považované za renesanciu národných štátov. Ich sila nebránila slobode vzájomného obchodovania medzi jednotlivcami, pričom hranice ostali priepustné – žiadna EK so smršťou noriem nebola potrebná. Suverenita nikdy neznamenala izoláciu, len vytvárala priestor pre politickú interakciu jednotlivcov na ohraničenom území.

Tu kdesi sa nám vynára tretí mýtus: V spomínanej Laekenskej deklarácii sa píše: „*Únia sa musí stať efektívnou*“. Efektivita je ďalšie zaklínadlo eurofederalistov. Tvrdia, že národný štát v globalizovanom svete nie je schopný riešiť svoje úlohy (už v tom vidíme socializmus), preto treba vybudovať superštát, ktorý bude efektívnejší. Štát je v tomto poňatí degradovaný na akýsi manažerský podnik, ktorý má sfúzovať s ďalšími firmami, aby boli spolu silnejšie (Európania dodávajú, že treba vytvoriť konkurenta USA). V takomto absolútne nepolitickom chápaní štátu je len samozrejmé, že aj súčasná podoba EÚ sa zvrháva na manažerské vydávanie predpisov, nariadení bez potreby politickej legitimacy. Akonáhle sú efektivita a sledovanie manažerských cieľov nadriadená legitimitate, stáva sa štát hrozbou slobode. Je nevyhnutne sociálnym štátom, v ktorom rozhoduje exekutívna svojvôľa vlády – občan sa vychováva k presvedčeniu, že štát sa má postarať o jeho blahobyť. Vzťah občana

k štátu je sebecký a takýto občan kašle na vlastnú zodpovednosť a zodpovednosť za svoje okolie. (Allensbachov inštitút realizuje v Nemecku zaujímavé prieskumy – od roku 1976 skúma, akú hodnotu majú pre Nemcov pojmy sloboda a rovnosť. V roku 1976 61 % považovalo slobodu za hodnotnejšiu než rovnosť, len 30 % rovnosť. Dnes sú pomery vyrovnané, vo východnom Nemecku naklonené v prospech rovnosti. Stačí si pripomenúť posledné výsledky nemeckých volieb a rovnostárske programy sociálnych a kresťanských demokratov – obávam sa, že príklon nemeckej, (európskej) spoločnosti doľava, je práve výsledok deštrukcie vedomia spoločnosti blahobytom, keď nároky prevážia skutočné slobody.

Štát nie je podnik, ale verejná entita, prostredníctvom ktorej si spoločnosť pomaly pretvára právo. Politika nie je nástrojom na dosahovanie efektov, ale verejný priestor pre spory, konkurenciu ideí, myšlienok. Európania považujú konflikt za niečo zlé, čo treba postupujúcou integráciou vykoreniť. Preto je európska integrácia tak spojená s dirigizmom. Nemyslím si, že sa jedná o dočasný defekt, je to skôr bytostná podstata fungovania EÚ. Všetky tie orgány typu EK, EP sa neopravia tým, že sa zreformujú, priblížia občanom, ale tým, že sa ich moc oslabí, respektíve sa zrušia.

Podľa ďalšieho mýtu je EÚ je považovaná za „*success story*“. Integrácia vraj zabezpečila mier a blahobyt, aký by tu bez nej nebol. Oddelíme však dve slová: spolupráca a integrácia na dnešný spôsob. Nikto normálny nespochybní, že spolupráca medzi krajinami a občanmi, otvorenosť medzi krajinami znižuje riziko napätí a vojen a zvyšuje blahobyt všetkých. Čo má však so zaistovaním mieru a blahobytu spoločné zakrivenie znormovaného banánu, správna veľkosť uhorky, kvóty na kozy a ovce, všetky tie harmonizácie a nezmyselné spoločné politiky? Nič. Práve naopak, dnešná integrácia, ktorá je nástrojom dirigizmu, nepolitickej politiky, ktorá sa odohráva v zákutiach rôznych komisií a direktoriátov, je totálne v rozpore s proklamovanými cieľmi. Európska únia sa neustále vzdaluje od Európy, o ktorej sa stále hovorí, ktorá bola našim snom za plotom.

Od čoho odvodzujú „Európania z povolania“ údajnú úspešnosť integrácie? Človek by sa nazdával, že asi od ekonomického vývoja. Reálne čísla svedčia o opaku. Podľa štatistík Eurostatu vyzerajú výsledky ekonomiky štátov EÚ za posledných 40 rokov nasledovne: nezamestnanosť v roku 1960 2,2 %, dnes 9,8 %, podiel daní na HDP v roku 1965 27,8 %, dnes 41,5 %. USA v roku 1960 produkovali o 40 % HDP na hlavu viac, dnes o 55 % viac. Motor európskej integrácie a ekonomiky Nemecko prežíva v poslednom „integračnom“ desaťročí najhlbšiu ekonomickú stagnáciu v povojnovej histórii. Kto z týchto čísel a faktov môže vyčítať pozitívne efekty európskej integrácie? Tieto čísla a fakty samozrejme nemožno redukovať, poukazujem len na vratkosť modernej euromytológie.

Pojem *subsidiarita* je ďalším nerozborným mýtom, typickým euro-speakom. Nemecko nedávno protestovalo proti predsavzatiam EK zakázať reklamu na tabakové výrobky v EÚ. Nemci to odmietli s poukazom na čarovné slovko: subsidiarita, v rozpore s ktorou sa tak malo stať. Nemci si uplietli bič tak trochu na seba, lebo to boli oni, ktorí umelú unifikáciu poháňali vpred. Subsidiarita je princíp, podľa ktorého má byť moc vykonávaná na najnižšej úrovni správy, na ktorej je jej vykonávanie najefektívnejšie. Tento princíp je však hlbokým omylom. Po prvé: to slovo je dosť prázdne, lebo neexistuje žiadne objektívne meradlo toho, na akej úrovni je tá-ktorá funkcia vykonávaná najefektívnejšie. Sotva sa na tom zhodne socialista s liberálom, či konzervatívcom.

Po druhé: Opäť sa nám tu vyjavuje zaklínadlo efektivity. Nie je pri tom dôležité, kde sa vykonáva moc, ale od čoho a od koho sa odvodzuje jej autorita. Existujú predsa štáty, ktoré sú centralizované a úplne legítimne, demokratické a slobodné. Istá úroveň centralizácie vlády na úrovni národného štátu je nevyhnutná, ak vychádzame z toho, že vláda sa sústreďuje na ochranu práva, spravodlivosti, slobody občanov či trhu.

Po tretie: Je zaujímavé, že to, čo má slúžiť akejsi modle decentralizácie, slúži v skutočnosti centralizácii na európskej úrovni. Štát sa má rozplynúť v akejsi hierarchii, pyramíde, pričom moc má presunúť dole k regiónom (ideológia regionalizmu, nový feudalizmus) a hore do Bruse-

lu. Táto akože-decentralizácia je však v skutočnosti z pohľadu občana centralizáciou. Právomoci v mnohých oblastiach a politikách odchádzajú do Bruselu, kde o ich výkone nemá nikto žiadne potuchy. 30 percent dnešného európskeho práva sa realizuje bez kontroly, či už národných parlamentov, alebo EP. To je strašné číslo.

Záver

Záverom by som chcel vyzdvihnúť to kľúčové: Integrácia, tak ako prebieha, priamo ohrozuje klasický štát, klasickú politiku, klasickú parlamentnú demokraciu. Na Slovensku sme si o tom zvykli nehovoriť, lebo účasť na integrácii je pre nás vraj dôležitejšia. Ak sa však staneme súčasťou integrácie, bude pre nás rovnako životne dôležitá ochrana týchto základných hodnôt. Na to by sme nemali zabúdať, rovnako ako by na to nemali zabúdať naši zástupcovia v Európskom konvente, a hlavne politici, ktorí spomínané problematické aspekty integrácie vytrvalo ignorujú.

Ekonomické dopady vstupu Slovenska do EÚ

Peter GONDA

Úvod

Ekonomické aspekty európskej integrácie patria medzi podstatné celospoločenské problémy Slovenska, ktoré budú v blízkej budúcnosti významne ovplyvňovať takmer všetkých obyvateľov – podnikajúcich aj nepodnikajúcich. Do akej miery a či priamo alebo nepriamo, to bude výrazne závisieť od vstupu alebo nevstupu Slovenska do Európskej únie (EÚ). Keďže obyvatelia budú o tejto otázke rozhodovať v referende už o niekoľko mesiacov a v súčasnosti podporujú vstup do EÚ takmer tri štvrtiny z nich, tak výsledok vyzerá byť jednoznačný. Môže ho však ovplyvniť a kvalita informovanosti obyvateľov.

Diskusia o podstatných ekonomických prínosoch a rizikách (pravdepodobného) vstupu do EÚ pre obyvateľov a podnikateľské subjekty na Slovensku sa napriek tomu ešte neuskutočnila.¹ Občania stále nevedia, čo môžu očakávať, ako budú mať (alebo môcť) reagovať a ako sa budú musieť prispôbiť zmeneným podmienkam na európskom trhu. Poznanie nepriaznivých ekonomických dopadov je pritom dôležité aj zo psychologického hľadiska, ako aj z politického a celospoločenského hľadiska.

1 Neuskutočnila sa navyše ani diskusia, ktorá by bola zameraná na porovnanie ekonomických (a mimoekonomických) dopadov vstupu a nevstupu do EÚ. Nie je to ani cieľom tejto prezentácie, aj keď nepriamu pozornosť venujem aj dopadom prípadného nevstupu Slovenska do EÚ. Platí však, že nezačlenenie sa do EÚ v dohľadnom čase (napríklad ak by vstúpili do EÚ ostatné krajiny V4 a prípadne ďalšie kandidátske krajiny) by mohlo mať značné negatívne dopady, osobitne mimoekonomické (napríklad riziko vzdalovania sa od „západných hodnôt“). Moja skepsa voči schopnosti slovenskej spoločnosti vnútorne napredovať mimo „západného“ civilizačného priestoru a zároveň odolávať niektorým tlakom z „Východu“ (vrátane dokonca nelegálnych aktivít) je v tomto kontexte väčšia ako (inak tiež značná) skepsa voči schopnosti krajín EÚ dostatočne (ekonomicky a hodnotovo) napredovať.

Mohlo by sa tým napríklad predísť prípadnému sklamaniu mnohých obyvateľov.

Situácia predstavuje do určitej miery paralelu so „zlomovým obdobím“ po roku 1989. Nereálne očakávania a nepoznanie niektorých rizík viedlo a stále vedie u významnej časti obyvateľov k frustrácii a/alebo dokonca k nostalgii za predchádzajúcim spoločensko-ekonomickým systémom. Pritom práve aj v dôsledku dlhodobých pôsobiacich deformácií z tohto spoločensko-ekonomického systému existuje naďalej medzi ekonomikou Slovenska a západnými krajinami značná priepasť, nielen v ekonomickej výkonnosti a produktivite, ale napríklad aj v cenovej a mzdovej úrovni.

Nedostatočná diskusia, aktuálnosť a závažnosť problematiky sa stali hlavnými dôvodmi, prečo Konzervatívny inštitút začal realizovať projekt Ekonomické dopady vstupu Slovenska do Európskej únie. V tomto príspevku sa opieram aj o niektoré aktuálne, zatiaľ však predbežné, výsledky spomínaného projektu.²

Považujem za korektné predostrieť princípy, na ktorých sú založené moje analytické argumenty, výsledky a celkový postoj k tejto problematike. Odporúčam hodnotovo vyhranené (anglosaským konzervativizmom, podloženým ekonomickým liberalizmom) a zároveň čo možno najviac realistické posudzovanie ekonomickej integrácie Slovenska do EÚ. V tomto kontexte má opodstatnenie sa pridržovať predovšetkým nasledovných princíпов:

- hodnotový rámec ekonomického (a spoločenského) systému, založený na čo najväčšom približovaní sa k (ekonomickej) slobode jednotlivca, osobnej zodpovednosti, garancii súkromného vlastníctva a rovnosti šancí v konkurencii na trhu;

2 Týmto zároveň ďakujem spoluautorom projektu Martinovi Bartovi, Eve Ornej, Olge Reptovej a Martinovi Valentovičovi za námety a podnety. Zodpovednosť za obsah prednášky však nesiem v plnej miere sám.

- vecný analytický prístup bez emócií (podložený faktami), umožňujúci prezentovanie úvah a záverov reálne uskutočniteľných a bez faľošných ilúzií (napríklad, že EÚ vyrieši problémy Slovenska);
- konštruktívna kritickosť k realite na Slovensku, ako aj v EÚ (upozorňovať na jej podstatné problémy a prehlbujúce sa pseudo-princípy – napríklad na prílišnú mieru prerozdeľovania prostriedkov cez verejné financie, značnú záťaž z nadmerne garantovaných nárokov obyvateľov v rámci tzv. sociálnych štátov, vysokú mieru regulácie trhu, rozmáhajúcu sa byrokráciu a nelegitimitu a ťažkú kontrolovateľnosť viacerých inštitúcií EÚ, ako aj snahu o vnucovanie jednotných pravidiel z centra);
- aktívny prístup, zdôrazňujúci snahu o riešenie ekonomických problémov z vnútorných síl a vymedzenie pôsobenia Slovenska v EÚ (s dôrazom na pro-reformné tendencie).

Mojim cieľom je v tomto kontexte prezentovať podstatné ekonomické dopady na obyvateľov a podnikateľské subjekty, vyplývajúce z členstva v EÚ = ako na tom môžu byť ekonomické subjekty po vstupe do EÚ.

Predpokladá to však:

1. realistické zhodnotenie východiskovej situácie ekonomiky Slovenska v porovnaní s EÚ (ako na tom je ekonomika SR v súčasnosti);
2. posúdenie predpokladanej miery pripravenosti ekonomiky Slovenska na vstup do EÚ (ako na tom môže byť ekonomika SR na prahu vstupu do EÚ).

1. Ekonomika SR v súčasnosti v porovnaní s EÚ

Keďže cieľom príspevku nie je analýza súčasného stavu ekonomiky SR, pozornosť venujem „iba“ hlavným charakteristikám, a to v porovnaní s EÚ.³ Reálne porovnateľné postavenie ekonomiky Slovenska podpriem aj porovnaním s ostatnými krajinami V4 (Českom, Maďarskom a Poľskom). Vzhľadom na spoločnú (socialistickú) minulosť, podobnosť

problémov a geografickú (a inú) blízkosť to má osobitnú vypovedaciu analytickú hodnotu.

Slovensko už síce takmer splňa oficiálne ekonomické podmienky vstupu do EÚ (tzv. Kodanské kritériá)⁴, je však naďalej výrazne vzdialené od reálnej ekonomickej úrovne v EÚ (zaostávajúcej napríklad za USA). Pomalé približovanie sa k EÚ v reálnej ekonomike, menovej a fiskálnej oblasti a v inštitucionálnom ekonomickom prostredí spolu potvrdzujú výsledky Európskeho konvergenčného indikátora DCEI (Deka Converging Europe Indicator).⁵ Podľa údajov tohto súhrnného ukazovateľa za rok 2002 sa Slovensko priblížilo k priemeru EÚ na 68-percentnú úroveň, zatiaľ čo napríklad Poľsko na 74, Maďarsko 81 a Česko na 84 %.

V porovnaní výsledkov reálnej ekonomiky však Slovensko na tom vyšlo výraznejšie horšie ako ostatné krajiny V4, keďže v r. 2002 dosiahlo podľa tohto ukazovateľa iba 45 %, kým Poľsko 60 % a Maďarsko a Česko dokonca 85 % priemeru EÚ.

Pre mieru priblíženia sa ekonomiky Slovenska k EÚ majú význam predovšetkým nasledovné *dlhodobejšie charakteristiky ekonomiky Slovenska*:

-
- 3 Hlbšie analýzy súčasných tendencií v ekonomike Slovenska a ich príčiny som prezentoval napríklad v kapitole *Súhrnná ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť krajiny* v publikácii *Vízia vývoja Slovenska do r. 2020* a spolu s K. Morvayom v článku *Ekonomika Slovenska v transformácii* (Gonda, P. – Morvay, K., 2002).
 - 4 Európska komisia sa pri hodnotení ekonomickej pripravenosti krajín uchádzajúcich sa o vstup do únie riadi nasledovnými ekonomickými kritériami:
 - existencia fungujúcej trhovej ekonomiky, schopnosť čeliť konkurenčnému tlaku a vyrovať sa s trhovými silami v EÚ;
 - schopnosť prijať záväzky vyplývajúce z členstva, vrátane zachovávania cieľov politickej, hospodárskej a menovej únie
 - 5 Nemecká banka DGZ Deka Bank vypracovala metodiku, prepočítala a prezentovala výsledky súhrnného ukazovateľa DCEI za jednotlivé kandidátske

- výrazne zaostávajúca celková ekonomická výkonnosť a produktivita Slovenska za EÚ – aj HDP na obyvateľa aj produktivita práce (meraná ako HDP na pracovníka) na Slovensku zodpovedajú približne 50-percentnému priemeru v EÚ,⁶ čo je viac ako napríklad v Poľsku (39 %), ale menej ako napríklad v Maďarsku (52 %) a v Česku (60 %);
- značné regionálne rozdiely ekonomickej výkonnosti – zatiaľ čo napríklad ekonomická výkonnosť v Bratislavskom kraji zodpovedá približne priemeru EÚ, tak napríklad Prešovský kraj dosahuje iba približne 30 % priemeru ekonomickej výkonnosti v EÚ;
- limitovaná (necenová a kvalitatívna) konkurencieschopnosť ekonomiky;
- deformácie v štruktúre ekonomiky (výkonnosti a konkurencieschopnosti) – predovšetkým vysoká náročnosť ekonomiky na surovínové a energetické zdroje (nie však na ľudský kapitál) a prílišná dovozná náročnosť produkcie a vývozu na dovoz vstupov (navyše závislosť dovozu ropy a zemného plynu na dovoze z jednej krajiny – Ruska);
- nízka schopnosť vytvárať (produktívne) pracovné miesta (aj v nadväznosti na nízku ekonomickú výkonnosť, vrátane nedostatočne sa rozvíjajúcich malých a stredných podnikov), značná nerovnováha na trhu práce a následne vysoká miera nezamestnanosti – približne

krajiny. Ukazovateľ DCEI sa skladá z indikátorov reálnej ekonomiky (HDP, produktivity, miery nezamestnanosti, váhy podielu zahraničného obchodu s EÚ a iných), menových indikátorov (miera inflácie, výmenný kurz, úrokové sadzby a iné), fiskálnych (rozpočtových) indikátorov (deficit verejných financií, verejný dlh a podobne), ale aj inštitucionálnych podmienok (napríklad miera priblíženia sa k podmienkam komunitárneho práva). Deka Bank hodnotí každú oblasť prostredníctvom bodovacieho modelu, od 0 po 100 bodov, pričom 100 bodov zodpovedá priemeru EÚ.

- 6 HDP Slovenska na 1 obyvateľa v parite kúpnej sily (power purchasing parity – ppp) zodpovedal k priemeru EÚ v roku 2001 iba 48 %. Ekonomika Slovenska však výraznejšie zaostáva za viacerými krajinami mimo EÚ, napríklad za USA. Pomer HDP na obyvateľa v ppp v SR k USA dosahuje iba približne 33 %.

dvojnásobne vyššia ako je priemer v EÚ (v r. 2001 vyššia aj ako v ostatných kandidátskych krajinách okrem Bulharska);

- nadmerné štrukturálne a regionálne problémy nezamestnanosti – príliš vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných (približne 50 % z celkovej nezamestnanosti), mladých ľudí (mladších ako 30 rokov až 42 % z celkovej nezamestnanosti) a výrazné regionálne rozdiely miery nezamestnanosti (výrazne sú podmienené mierou podnikateľskej aktivity);
- nízka mzdová hladina – dosahuje približne 40 % priemeru EÚ (v ppp),⁷ limitovaná však nízkou tvorbou pridanej hodnoty a nedostatočnou ekonomickou efektívnosťou;
- nízka cenová hladina – zodpovedajúca približne 38 % priemeru EÚ – najväčšie cenové rozdiely sú napríklad v cene pôdy, nehnuteľností, niektorých položiek potravín, služieb v sociálnej sfére (napríklad v zdravotníctve) a v cene nájomného (postupne sa riešia);
- výrazný rozdiel medzi oficiálnym výmenným kurzom a jeho vyjadrením v parite kúpnej sily⁸ – potvrdzuje cenové zaostávanie a prevažujúcu konkurencieschopnosť vývozu nižšími cenami (nie napríklad vyššou kvalitou);
- značná váha „závislých“ obyvateľov na sociálnych dávkach, a tým vysoké nároky na verejné financie – nadmerná miera prerozdelenia cez verejné financie (nad „pomery“ výkonnosti ekonomických subjektov na Slovensku, ich schopnosti a ochoty financovať verejné

7 Mzdová hladina (v prepočte na ppp) k Rakúsku dosahovala v roku 1998 iba 31 %.

8 Rozdiel medzi oficiálnym výmenným kurzom a jeho vyjadrením v parite kúpnej sily obyvateľov sa meria podľa koeficientu ERDI (Exchange Rate Deviation Index). V roku 2000 predstavoval voči USD približne trojnásobné a voči EURO 2,8-násobné vychýlenie slovenskej koruny v porovnaní s (nižšou) kúpnu silou obyvateľov.

výdavky), príliš vysoká deficitnosť, rastúci verejný dlh a ďalšie tlaky na ich rast.

2. Ekonomika Slovenska na prahu vstupu do EÚ

V prípade (oficiálne očakávaného) vstupu Slovenska do EÚ v r. 2004 (respektíve aj v r. 2005) nemožno oproti súčasnosti očakávať výraznejšie (systémové) zmeny v domácej ekonomike. Väčšina z prezentovaných tendencií v súčasnosti bude do vstupu pretrvávať. Pre následné posudzovanie dopadov z členstva v EÚ však napriek tomu má analytický význam „priblížiť si“ stav ekonomiky Slovenska v pravdepodobnom čase jej pristupovania do EÚ.

Nad rámec východiskových charakteristík sa do vstupu očakáva napríklad mierne zrýchlený ekonomický rast. Ak by však aj bol reálny rast HDP Slovenska v priemere o 1,5 percentného bodu vyšší ako v EÚ, tak môže v čase vstupu dosiahnuť úroveň približne do 52 % priemeru dnešných krajín EÚ. Zodpovedá to porovnateľnej úrovni krajiny s najnižším HDP na obyvateľa v čase jej vstupu (konkrétne Portugalska v r. 1986).⁹

Zdynamizovanie reálneho rastu ekonomickej výkonnosti sa očakáva napríklad v dôsledku vyššieho prílevu (mimoprivatizačných) priamych zahraničných investícií. Určité zvýšenie aktivít malých a stredných podnikov, zlepšovanie bankových služieb (v nadväznosti na rast konkurencie) a čiastočne aj znižovaniu prezamestnanosti v niektorých podnikoch a verejnej správe bude mať pred vstupom do EÚ vplyv na vyššiu reálnu produktivitu práce.

9 Portugalsku sa však po 10 rokoch členstva v EÚ podarilo „vzdvihnúť“ sa až na 68-percentnú ekonomickú úroveň priemeru EÚ. Na druhej strane, napríklad Grécko (ktoré vstupovalo do EÚ v r. 1981 s 62-percentnou úrovňou HDP na obyvateľa k priemeru EÚ) nedokázalo ani v rámci EÚ zdynamizovať svoju ekonomickú výkonnosť. Naopak, grécka ekonomika začala zaostávať a po 10 rokoch členstva v EÚ vyprodukovala iba približne 57 % európskeho priemeru.

Pred vstupom do EÚ sa môže mierne znížiť miera nezamestnanosti, čo však bude závisieť najmä od prílevu priamych zahraničných investícií a dynamiky rozvíjania sa malých a stredných podnikov. Priaznivejšie efekty v štruktúre a regionálnych rozdieloch miery nezamestnanosti sa neočakávajú. Mierne rýchlejši rast reálnych miezd bude pravdepodobný až po doznívaní nevyhnutných úsporných opatrení vlády (ktoré napríklad obmedzia rast reálnych miezd v r. 2003).

Mzdová a celkovo aj cenová hladina na Slovensku ostanú výrazne vzdialené od úrovne v EÚ, a to aj napriek zvýšenej miere inflácie pred vstupom do EÚ (v dôsledku uskutočnenia odložených deregulácií, úprav DPH, spotrebných daní a iných opatrení). Tlaky na reálne zhodnocovanie slovenskej koruny sa budú pred vstupom do EÚ stále viac zväčšovať (napríklad v dôsledku zvýšenej bezpečnosti krajiny pre investorov a následne zvýšeného prílevu prostriedkov zo zahraničia).

3. Potenciálne ekonomické výhody a nevýhody vstupu Slovenska do EÚ

Skôr ako načrtnem potenciálne ekonomické výhody a nevýhody, uvediem niekoľko východísk a podmienok samotného porovnania a posudzovania dopadov.

Vyhodnotenie dopadov vstupu do EÚ je prvom rade značne sťažené a relativizované protismernosťou a prelínaním sa viacerých aspektov ekonomickej integrácie. Príkladom je tlak rôznych faktorov na rast a iných na pokles nákladov. Platí (prinajmenšom pre niektoré skupiny), že každá výhoda má aj určité náklady a každá nevýhoda prináša niektoré prínosy. Zároveň je potrebné rešpektovať, že niekedy nie je možné prínosy a náklady striktné oddeliť (napríklad náklady a prínosy v životnom prostredí, aj keď nie v rovnakej miere v tom istom čase). Vzhľadom na relatívnu pôsobnosť tendencií sa výhody a nevýhody prezentujú ako prevažujúce a podmienené.

Rešpektuje sa aj rozdielnosť dopadov v čase, napriek ich prelínaniu a/alebo predlžovaniu krátkodobých dopadov na dlhodobjšie. Krátkodo-

bé dopady skúmame v časovom horizonte dvoch až troch rokov po vstupe a strednodobé a dlhodobejšie nad tento časový rámec. Vzhľadom na súvislosť budem uvádzať aj niektoré dopady prípadného vstupu do Európskej menovej únie. Cieľom prednášky nie je venovať osobitnú pozornosť aj menovej únii, ktorá je témou prednášky R. Žitňanského. Niektoré aspekty potenciálneho členstva v EMÚ však nemožno obísť ani pri skúmaní dopadov vstupu do EÚ.

Rozdielnosť dopadov bude v realite závisieť aj od alternatívneho vývoja v EÚ (miery vládnych zásahov do ekonomiky, centralizácie, byrokracie a podobne) a inde vo svete (tlaku konkurencie z USA, Juhovýchodnej Ázie a iných krajín a miery neistoty na finančných trhoch).

3.1 Potenciálne ekonomické výhody

Krátkodobý horizont

V krátkodobom horizonte možno očakávať najmä nasledovné výhody (respektíve prínosy a/alebo šance zo) vstupu do EÚ:

- tlak na sprehľadňovanie (legislatívnych) pravidiel na podnikanie (napríklad zjednodušenie certifikácií a skúšobníctva) a tlak na ochranu súkromného vlastníctva;
- zvýšenie efektívnosti a kvality riadenia podnikov – *corporate governance* (vrátane zefektívnenia ich organizácie a investovania) a vytvorenie podmienok pre zlepšenie podnikateľskej klímy. Impulzom pre to by mal byť prísun finančných zdrojov a know-how, a to v nadväznosti na predpokladaný zvýšený prílev priamych zahraničných investícií. Nárast prílevu zahraničného kapitálu sa očakáva predovšetkým v dôsledku *zníženia rizikovej prirážky investovania v SR a zlepšenia ratingu – ako reakcie na zvýšenie dôveryhodnosti a bezpečnosti Slovenska*;
- tlak na znižovanie niektorých nákladov. Hlavnými faktormi toho by na začiatku členstva v EÚ mali byť najmä odbúranie colných bariér, pasových a colných kontrol (aj keď pravdepodobne budú

obmedzené niektorými ochrannými klauzulami zo strany dnešných krajín EÚ), úspory pri zavedení jednotných prepravných dokumentov a rýchlejší prenos informácií;

- širšia ponuka tovarov a služieb a tlak na ich vyššiu kvalitu.

Strednodobý a dlhodobý horizont

Niektoré prínosy sa môžu v dlhodobejšom horizonte prehlbiť (za predpokladu splnenia niektorých podmienok, predovšetkým uskutočňovania trhovo orientovaných ekonomických a sociálnych reforiem v SR aj v EÚ). Ide najmä o nasledovné:

- zlepšovanie „kultúry podnikania“ a tlak na dodržiavanie pravidiel na konkurenciu a na podnikanie. Podstatným faktorom potenciálne zlepšovanej „kultúry podnikania“ bude napríklad nielen sprehľadňovanie pravidiel na trhu, ale aj preberanie ďalších osvedčených noriem v spoločnosti (vrátane neformálnych). Zlepšená „kultúra podnikania“ a dodržiavanie „pravidiel hry“ na trhu však predpokladá napríklad vysoký podiel dlhodobejšie orientovaných zahraničných investorov¹⁰ a stotožnenie sa slovenských subjektov s pozitívnymi črtami podnikania zo Západu;
- prehĺbenie tlaku na znižovanie nákladov, napríklad čoraz viac v dôsledku rastu konkurencie.

Očakávajú sa aj ďalšie významné prínosy:

- ľahšie investovanie, presúvanie kapitálu, jednoduchšie podnikanie a nové podnikateľské príležitosti v krajinách dnešnej EÚ;
- ľahší prístup k vzdelaniu v krajinách dnešnej EÚ a jednoduchší prístup k medzinárodným programom v oblasti (aplikovaného) výskumu, vedy a techniky (nepriame pozitívne ekonomické dopady na kvalitu a pružnosť pracovnej sily);

10 Myslia sa tým najmä investori, ktorí sú napojení na odberateľov v ich domovskej krajine (čo podporí vývoz SR) a dodatočne dlhodobejšie investujú na Slovensku.

- zvýšená schopnosť ekonomických subjektov vytvárať nové pracovné miesta (malé a stredné podniky, služby a podobne); tlak na zvyšovanie motivácie legálne sa zamestnať (na znevýhodnenie a obmedzovanie čiernej práce) a zvyšovanie mobility pracovných síl (limitované však napríklad prechodným obdobím, počas ktorého bude obmedzené zamestnanie sa v Nemecku a v Rakúsku)¹¹.

Vstup do EÚ bude mať aj viaceré pozitívne mimoekonomické dopady, ktoré následne priaznivo podporia aj ekonomiku Slovenska. Môže ísť predovšetkým o vytváranie podmienok pre zlepšovanie infraštruktúry a životného prostredia, a to najmä v nadväznosti na prísun peňazí z fondov EÚ.

Okrem predpokladaných prínosov z členstva v EÚ by Slovensku mohol priniesť niekoľko výhod, aj prípadný vstup do EMÚ.¹² Patria medzi ne predovšetkým predpokladané zníženie transakčných nákladov (v dôsledku existencie jednej meny), minimalizovanie kurzového rizika a kurzových výkyvov a určitý tlak na fiskálnu disciplínu vlády (vzhľadom na nedostatočnú striktnosť kritérií platí iba v obmedzenej miere). Súvislostiam potenciálneho vstupu do EMÚ sa venuje viac Robert Žitňanský.

11 Uvedené rozhodnutie je v rozpore s voľným pohybom a mobilitou pracovných síl, ktoré sú podmienkou fungovania Optimálnej menovej oblasti (Optimum Currency Area - OCA). EMÚ pritom deklaruje snahu byť Optimálnou menovou oblasťou. Ako prvý vymedzil OCA R. Mundel (nositeľ Nobelovej ceny za ekonomiku v r. 1999). Podmienky existencie takejto oblasti definoval ako vysoký stupeň otvorenosti jednotlivých ekonomík, podobnosť šokov a hospodárskych cyklov (relatívna homogénnosť) a diverzifikácia produktov. Neexistencia homogénnosti vo vnútri oblasti (čo je príklad EMÚ), by mala byť nahradená mobilitou práce (a kapitálu), pružnosťou cien a miezd a fiskálnymi (rozpočtovými) transfermi. Mali by následne (avšak včas) kompenzovať prípadné asymetrické šoky na jednotlivé krajiny. Mobilita pracovných síl v EMÚ je však značne nízka (napríklad v porovnaní s USA). Keďže ani fiskálne transfery nie sú automatické (pravdepodobne budú s rastom počtu členov EMÚ aj účinnosťou viac obmedzené), platí, že EMÚ nie je Optimálna menová oblasť.

3.2 Potenciálne ekonomické nevýhody

Po vstupe do EÚ sa však očakávajú aj viaceré nezanedbateľné nepriaznivé dopady. Ich poznanie má z pohľadu pripravenosti a schopnosti reakcie väčší význam ako poznanie potenciálnych výhod. Navyiac, viaceré riziká sú závažné pre celú spoločnosť (aj keď niektoré z nich sú značne podmienené napríklad vývojom v EÚ).

Krátkodobý horizont

V krátkodobom horizonte hrozia predovšetkým nasledovné riziká:

- ! zvýšené náklady podnikov, domácností a vlády na zavedenie a dodržiavanie štandardov EÚ, predovšetkým v agropotravinárstve, v ochrane životného prostredia, bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a technických noriem;
- ! prepúšťanie zamestnancov v niektorých firmách a nárast miery nezamestnanosti v určitých regiónoch. Môže to byť spôsobované napríklad tlakom konkurencie a nevyhnutnej racionalizácie, ako aj uvedenými dodatočnými nákladmi (viac v dlhodobejšom horizonte). Potenciálne však môžu skrachovať niektoré poľnohospodárske a agropotravinárske subjekty, najmä v dôsledku ich nižšej produk-

12 Vstup do EMÚ od uchádzajúcej sa krajiny vyžaduje splniť nasledovné kritériá:

- priemerná miera inflácie počas posledného roka nesmie prekročiť priemernú mieru inflácie 3 členských krajín EMÚ s najnižšou mierou inflácie o 1,5 %;
- výmenný kurz musí byť stabilný – pohybovať s v rámci fluktuálneho pásma kurzového mechanizmu ERM II (+/- 15 %) a nesmie byť devalvovaný voči žiadnej členskej krajine EMÚ najmenej počas dvoch rokov;
- priemerná úroková sadzba vládnych dlhopisov nesmie byť vyššia o viac ako 2 % oproti priemernej nominálnej úrokovej sadzbe 3 členských krajín EMÚ s najnižšou mierou inflácie;
- pomer skutočného alebo plánovaného deficitu verejných financií (presnejšie „potreby/schopnosti financovania verejnej správy“) nesmie k HDP presiahnuť 3 %;

tivity, nižšej „podpory“ ako budú dostávať subjekty dnešnej EÚ,¹³ ako aj značných tlakov na zvyšovanie nákladov u prvovýrobcov (v dôsledku rastu cien vstupov a nákladov na hygienické, technické a iné normy);

- ! selektívna migrácia pracovných síl, najmä „únik mozgov“;
- ! tlak na rast cien niektorých komodít (v krátkodobom horizonte napríklad niektorých potravín, a nájomného) a vyššia miera inflácie ako v EÚ.

Vyššia miera inflácie v SR ako v EÚ môže byť spôsobovaná približovaním sa k cenovej a mzdovej úrovni v EÚ a vyššou kvalitou tovarov a služieb. Bude predstavovať tlak na domácnosti a na vyvážajúce podniky (vplývaním na zhodnocovanie reálneho výmenného kurzu).¹⁴

Na druhej strane môže byť vyššia miera inflácie brzdená potenciálnou snahou NBS a vlády o (rýchly) vstup do EMÚ, tým snahy o striktné plnenie maastrichtského konvergenčného kritéria pre mieru inflácie. Stlačenie miery inflácie na požadovanú úroveň v EMÚ by však mohlo výrazne obmedziť ekonomickú výkonnosť Slovenska a zabrzdiť dobiehanie ekonomickej úrovne EÚ.

13 EÚ presadzuje, aby poľnohospodárske subjekty zo súčasných kandidátskych krajín dostávali po vstupe do únie iba 25 % dotácií, ktoré dostávajú poľnohospodári v členských krajinách EÚ. K vyrovnaniu týchto priamych platieb z fondov EÚ by malo dôjsť až v r. 2013. Pre zníženie deformovania konkurenčného prostredia, tým aj pre zdynamizovanie ekonomickej výkonnosti a konkurencieschopnosti (krajín) EÚ by bolo žiadúce vyrovnanie prostredníctvom zníženia poskytovaných dotácií krajinám v dnešnej EÚ a následne dotácie zrušiť.

14 Niektoré podniky to môže „donútiť“ hľadať úspory a/alebo efektívnejšie podnikať. Niektoré však budú pravdepodobne strácať konkurencieschopnosť, prípadne aj zaniknú. Základom udržateľnosti cenového dobiehania (nevyvolávajúceho následné inflačné tlaky a ekonomické nerovnováhy) však musí byť jeho krytie dobiehaním v reálnej ekonomike (najmä v produktivite). Vyššia miera inflácie v SR ako v krajinách EÚ (inflačný diferenciál) môže byť ekonomicky udržateľná iba, ak bude krytá

Strednodobý a dlhodobejší horizont

V strednodobom a dlhodobejšom horizonte sa očakáva pokračovanie nasledovných nevýhod:

- ! vyššia mieru inflácie ako v krajinách EÚ, vrátane postupného rastu cien niektorých komodít – nielen napríklad cien potravín, ale napríklad aj diferencovaný rast ceny pôdy a nehnuteľností (v závislosti od dopytu, preto viac v Bratislave ako v mimobratislavských regiónoch);
- ! prehľbovanie vysokých (niekoľko sto miliardových) nákladov podnikov, verejných financií, ako aj domácností na dodržiavanie ekologických, pracovných a technických noriem EÚ.

Uvedené a predovšetkým ďalšie ekonomické riziká (podmienené a/alebo súvisiace s prípadným vstupom do EMÚ sa môžu v dlhodobejšom horizonte prejavovať v závislosti od nasledovnej celospoločenskej nevýhody vstupu do EÚ:

- ! prenesenie zodpovednosti za niektoré rozhodnutia do EÚ, spôsobujúce brzdenie aktivity jednotlivcov, prehľbenie ich spoliehania sa na cudzie (naviac oproti súčasnosti vzdialenejšie) rozhodnutia, zníženie ich kontrolovateľnosti a zároveň aj obmedzenie prirodzenej suverenity krajiny.

Podceňovať by sa však nemali ani (najmä vývojom v EÚ) podmienené nevýhody pre Slovensko, predovšetkým:

- ! riziko limitovania potenciálnej (osobitne samostatnej) snahy Slovenska o uskutočňovanie razantnejších trhovo orientovaných ekonomických a sociálnych reforiem (smerujúcich k podstatnému zníženiu úlohy vlády v ekonomike a znižovaniu sadzieb daní a sociálnych odvodov) ako v EÚ v tom čase;

adekvátnym rozdielom medzi rastom produktivity práce v SR a EÚ. Zároveň platí, že reálne zhodnocovanie kurzu môže byť udržateľné iba po mieru zvyšovania reálnej produktivity práce.

- ! riziko tlaku (v blízkej dobe skôr nepriameho) na dodržiavanie štedro nastavených sociálnych a pracovných štandardov EÚ (napríklad nadmernej ochrany zamestnancov), odvolávajú sa na „ochranu práv slabších“ (zamestnancov, žien a podobne) a vysoko nastaveného a vládou garantovaného minima sociálneho štandardu.

Výraznejšie riziká ako samotné členstvo v EÚ môže pre ekonomiku Slovenska predstavovať vstup do EMÚ, osobitne príliš urýchľovaný vstup. Hlavné nevýhody členstva v EMÚ môžu vyplývať z rizika pribrzdzenia rastu ekonomickej výkonnosti a/alebo vysokých nákladov na plnenie maastrichtského kritéria pre infláciu, rizika výraznejších cyklických výkyvov v domácej ekonomike a rizika nepriameho potláčania súťaže medzi krajinami v dôsledku potenciálnej harmonizácie v daňovej a sociálnej oblasti.

Záver

Potenciálne ekonomické prínosy a riziká vstupu Slovenska do EÚ sú približne v rovnováhe, aj keď v krátkodobom a strednodobom horizonte môžu prevažovať náklady a v dlhodobjšom prínosy. Niektoré riziká (za predpokladu ich reálneho vyhodnotenia a možnosti ovplyvnenia) však bude možné minimalizovať a viaceré náklady budú postupne nižšie. Niektoré potenciálne nevýhody môžu po určitom prechodnom období slabnúť. Podmienkou však bude dôsledné uskutočňovanie trhovo orientovaných ekonomických a sociálnych reforiem na Slovensku aj v EÚ.

Napriek tejto podmienenosti, pravdepodobnej prevahe ekonomických prínosov až v neskoršom období a napriek problémom EÚ je v súčasnosti pre Slovensko výhodnejšie sa prikloniť k vstupu do EÚ, avšak obozretne a neunáhľene, kriticky (aj k EÚ) a aktívne (napríklad so snahou vyjednať si ešte pred vstupom zodpovedajúce právomoci na spolurozhodovanie). Nevstup Slovenska do EÚ by mohol znamenať civilizačné vyradenie a psychologické rozčarovania obyvateľov, ale aj nepriaznivé ekonomické a ďalšie mimoekonomické dopady. Medzi ekonomickými dopadmi možno uviesť napríklad predpokladaný nižší rating krajiny, zvýšenie nákladov (vrátane úrokových nákladov vládnych dlhopisov) a vyššie clá. Z mimoekonomických sa môžu najviac prejaviť politické,

bezpečnostné a sociálne riziká.¹⁵ V prípade vstupu je však dôležité nepovažovať členstvo Slovenska v EÚ za nemenný definitívny stav, a preto bude žiaduce si do budúcnosti ponechať možnosť alternatívy voči nemu.

V porovnaní s EÚ však odporúčam pre potenciálnu integráciu do EMÚ obozretnejší postup. Z dôvodu reálneho rizika cyklických výkyvov (dopadov asymetrických šokov) je pre ekonomiku Slovenska výhodnejšie zvažovať nevstup do EMÚ, a to prinajmenšom počas trvania prechodných období priamo obmedzujúcich mobilitu pracovných síl (predbežne do r. 2011). Odhliadnuc od tohoto obmedzenia voľného pohybu pracovných síl, je pre Slovensko prílišným rizikom vstupovať do EMÚ v období značného zaostávania v ekonomickej výkonnosti (napríklad pod 75-percentnou úrovňou HDP na obyvateľa z priemeru EÚ)¹⁶ a výraznejšie nedokončených štrukturálnych reforiem. V prípade reálneho rozširovania menovej únie o fiskálnu a politickú úniu, teda zjednocovania napríklad aj daňových a sociálnych systémov a konštituovania federálnej vlády, bude opodstatnené odmietnuť potenciálne členstvo Slovenska v EMÚ (prípadne zvažovať aj zotrvanie v EÚ).

Presadzovanie obdobne principiálnych postojov v EÚ však predpokladá mať vypracovanú trhovo orientovanú a dlhodobu smerovanú (a presadzovanú) ekonomickú stratégiu, vrátane koncepcie o úlohe a pôsobení vlády v ekonomike a spoločnosti Slovenska. Následne je nevyhnutné sa snažiť uskutočňovať zásadné ekonomické a sociálne reformy na Slovensku. Jednoznačne trhovo orientovaná ekonomická stratégia a na ňu nadväzujúce ekonomické reformy by sa mohli stať prirodzeným základom pre vymedzenie pozície Slovenska (príspevku Slovenska) v EÚ. Dôležité však bude mať aj vzdelaných, morálnych a sebavedomých zástupcov, ktorí budú „obhajovať“ a prípadne aj v EÚ presadzovať obdobné systémové zmeny.

15 Niektoré varovania zverejnila v októbri 2002 ratingová agentúra Fitch Ratings (*SME*, 20.10.2002).

16 Hranica 75 % ekonomickej výkonnosti sa v spoločnom trhovom priestore používa napríklad aj ako určitý „prah konkurenčnej zrelosti“, či „prah migrácie“ (RASES, 2002).

Literatúra

1. Economic Forecasts for the Candidate Countries. Brusel, European Commission 2002, www.europa.eu.int.
2. Gonda, P.: Fungovanie trhu a regulačné pôsobenie vlády. In: Gál, F. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (edit.): *Vízia vývoja Slovenska do r. 2020*. Inštitút pre verejné otázky, 2002.
3. Gonda, P. – Barto, M. – Orná, E. – Reptová, O. – Valentovič, M.: *Ekonomické dopady vstupu Slovenska, príspevok na seminári Konzervatívneho inštitútu*, Bratislava, september 2002.
4. Gonda, P. – Morvay, M.: *Ekonomika Slovenska v transformácii, Konzervatívne pohľady jar – leto 2002*, KI
5. Jonáš, J.: *Nositel Nobelovej ceny za ekonomii za rok 1999*. Politická ekonomie, 1/2000.
6. Klaus, V.: *Naspät' do Európy alebo hurá do EÚ*, príspevok na konferencii Mont Pelerinskej spoločnosti v Bratislave 10.9.2001, *Liberál* 1/2002.
7. Klaus, V.: *Robert Mundell a optimálne menové zóny, Tri roky od menovej krízy*, Zborník textov, č 5/2000, Centrum pre ekonomiku a politiku. Praha, 2000.
8. *Regular Report on Slovakia's Progress Towards Accession*. Brusel, European Commission 2001.
9. *Sociální a ekonomické souvislosti integrace České republiky do Evropské unie*. RASES 2002, www.vlada.cz
10. Zahradil, J. a kol.: *Manifest českého eurorealizmu*, www.pravespektrum.cz
11. Zajac, P.: *Dnu či von?*, *Domino fórum* 26/2002.
12. *Monitoring týždenníkov Domino Fórum*, *Finance a úvér*, *Ekonom a Politická ekonomie*.

Prečo sa vyhnúť eurozóne

Robert ŽITŇANSKÝ

Úvod

Zjednotenie menovej politiky väčšiny členských štátov Európskej únie – vytvorenie Európskej menovej únie (EMÚ) – je už svojou podstatou kontroverznejšie než väčšina ostatných aspektov zjednocovania Európy. Členské štáty EMÚ totiž síce získali jednotnú menu euro, stratili však možnosť suverénne rozhodovať o svojej menovej politike, čiže napríklad na výkyvy hospodárskeho cyklu nemôžu reagovať upravením úrokových sadziieb či devalváciou vlastnej meny.

Dôvody pre kritiku

Európska menová únia má prominentných a renomovaných kritikov. Azda najvýznamnejším politickým prominentom – odporcom zavedenia jednotnej meny euro je niekdajšia britská premiérka Margaret Thatcher. Svojho času dokonca prezentovala svoj názor, že eurozóna sa do troch rokov rozpadne. Iróniou je, že toto proroctvo vyslovila presne tri roky pred zavedením eura v členských štátoch EMÚ. Nie je to však dôvod na škodoradosť – priveľa významných ekonómov upozorňuje na to isté, takže je dosť dobre možné, že barónka Thatcher sa pomýlila iba v počte rokov.

Tábor odporcov menovej únie–ekonómov jednoznačne vedie dvojica Milton Friedman a Martin Feldstein. Nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu a jeden z najväčších ekonómov sveta Friedman tvrdí, že eurozóna spája natolko rôznorodé ekonomiky, že im jednotná menová politika nemôže vyhovovať. Poskytol aj aktuálny príklad – tvrdí, že dnešná menová politika Európskej centrálnej banky vyhovuje Írsku, ale vôbec nie napríklad Nemecku. Tieto disproporcie medzi záujmami členských krajín eurozóny podľa Friedmana povedú k tomu, že eurozóna sa v horizonte desať až pätnásť rokov rozpadne, čím len modifikoval názor, vyslovený

barónkou Thatcherovou. Tento názor dopĺňa ďalší prominentný kritik eurozóny Feldstein: podľa jeho názoru robia európske krajiny fatálnu chybu, ak sa oberajú o možnosť devalvovať národnú menu a prispôbiť menovú politiku svojim potrebám.

Reformné euro?

Eurozóna má aj svojich zástancov – a to nielen v radoch politikov, ktorí vznik EMÚ presadili. Mnohí ekonómovia napríklad tvrdia, že zavedenie jednotnej meny odstráni transakčné náklady a kurzové riziko, čo by mohlo pozitívne ovplyvniť obchod. Okrem toho sa podľa niektorých ekonómov zavedením eura eliminuje klasický politický cyklus, teda zvyk volených vlád pred voľbami rezignovať na racionálne hospodárenie s verejnými financiami. Tento názor vychádza z predpokladu, že krajiny eurozóny sú viazané maastrichtskými kritériami a Paktom stability, teda mantinelmi pre fiskálnu politiku.

Pakt stability – najmä jeho najdôležitejší záväzok, že deficit verejných financií členských štátov EMÚ neprekročí tri percentá HDP a do roku 2004 členské štáty vyrovnajú rozpočtové hospodárenie – bol najdôležitejším argumentom mnohých obhajcov eura. Tvrdili, že tieto prísne pravidlá eliminujú riziká, vyplývajúce z prípadnej nezodpovednej rozpočtovej politiky niektorej členskej krajiny. Lenže rýchlo sa ukázalo, že najväčšie štáty eurozóny – ironicky vrátane Nemecka, ktoré Pakt stability s poukazom na nespoľahlivosť ostatných presadilo – nie sú schopné svojim záväzkom dostať a požiadali Európsku komisiu o výnimku zo záväzku vyrovnáť do roku 2004 rozpočty. Potvrďuje sa tým iluzórnosť predpokladu, že stabilitu eurozóny garantujú pravidlá, ktoré jej vznik sprevádzali a ktoré mali ekonomické riziká eliminovať rôznymi obmedzeniami pre členské štáty.

Otázna životnosť slovenských ambícií

Slovensko sa podľa vyjadrení jeho predstaviteľov do EMÚ ponáhľalo. Najvyšší predstavitelia centrálnej banky už niekoľkokrát verejne potvrdi-

li, že sú za čo najskorší možný vstup do eurozóny, a ani z radov politikov zatiaľ nepočuť výhrady. Jediným problémom, ktorý rýchlemu členstvu Slovensku v EMÚ stojí v ceste, sú spomínané (a členskými štátmi EMÚ už aj obchádzané) pravidlá. Tie, najmä požiadavku neprekročiť trojpercentný deficit verejných financií voči HDP v európskej metodike, Slovensko zatiaľ nespĺňa a ešte niekoľko rokov plniť nebude. Horšie je poznanie, že slovenské euronadšenie nie je podložené nijakou analýzou toho, čo nám vstup do eurozóny prinesie a čo spôsobí. Jedinou relevantnou analýzou v našom okolí disponuje Maďarská centrálna banka. Tá na základe už spomínaných pozitívnych dopadov zavedenia eura na obchod predpokladá zvýšenie medziročného tempa rastu HDP o zhruba 0,6 až 0,8 percenta.

Európska rôznorodosť

Snáď najproblematickejší bod eurozóny sa paradoxne priamo spoločnej meny ani ekonomických dôsledkov nedotýka. Jednotná menová politika skutočne môže iba ťažko efektívne fungovať v prostredí rôznorodých rozpočtových, daňových, sociálnych a iných politík jednotlivých krajín. Je preto jednoznačné, že jednotná mena už dnes spôsobuje a ešte len bude spôsobovať obrovský tlak na zjednocovanie v ostatných oblastiach ekonomického života. Logickým konečným stavom by mal byť európsky superštát na spôsob Spojených štátov amerických. Takýto federálny štát, ktorý vyberá federálne dane a prijíma federálnu legislatívu, potom môže v jednotlivých štátoch riešiť okamžité výkyvy pri jednotnej menovej politike napríklad rozpočtovými transfermi. Problémom tohto riešenia je, že jeho vznik – nepozorovane sa blížiaci – nemá nijakú legitimitu.

Aj preto by Slovensko malo byť pri úvahách o vstupe do EMÚ nanajvýš obozretné a malo by sa ho pokúsiť čo najviac oddialiť.

EÚ – skutočne jediná alternatíva?

Martin ŠTEFUNKO

Úvod

Európska únia a začlenenie Slovenska do nej predstavuje pre slovenských demokratov a „liberálov“ ešte väčšiu modlu než demokracia sama (o slobode, na ktorú dávno zabudli, ani nehovoriac). Tí horlivejší tvrdia, že hoci Európska únia (EÚ) – tak ako demokracia – nie je dokonalou konštrukciou, nič lepšie dosiaľ nik nevymyslel a Slovenská republika tam patrí. Tí zdržanlivejší priznávajú, že by sa na nej dalo mnohé zlepšovať. Niektorí dokonca nesmeli a najmä potichu v súkromí pripúšťajú, že EÚ v sebe skrýva viac nedostatkov než výhod a Slovensko sa musí pričleniť len preto, že neexistuje iná alternatíva. Zostať mimo by nás zničilo. Presnejšie povedané, oni(a) by nás zničili(a). Napríklad uvalením vysokých až prohibítivných colných taríf, zdrvujúcim obmedzením transferu kapitálu či pohybu osôb.

A tak Slováci s „nadšením“ im vlastným pochodujú do EÚ. A každý, kto sa verejne pokúsi kritizovať socialistického molocha, ktorý dusí posledné zvyšky individuálnej slobody na starom kontinente, a pochybovať o zmysle a výhodách vstupu Slovenska doň, si vysluží salvy pohrdania i posmeškov. Zaradia ho buď do tábora ľavicových anarchistov a antiglobalistov, alebo k extrémnej, respektíve vulgárnej pravici. Vraj vystupuje proti štátnemu záujmu svojej vlasti, čím jej výrazne škodí. A jeho názor a z neho vyplývajúce konanie označia minimálne za nerozumné či nerozvážne.

Ak dvaja kritizujú to isté...

Ak dvaja kritizujú tú istú vec, nerobia vždy to isté. Nestačí konštatovať, že niekto hovorí nie. Treba sa pýtať, prečo to hovorí. Potom by sme však mohli dôjsť k záveru, že jeden z kritikov a kritizovaný majú oveľa viac spoločného ako dvaja odporcovia danej idey. A dokonca by sme

mohli s úžasom zistiť, že ten jeden tak úporne nesúhlasí s danou myšlienkou práve preto, že sú si s jej proponentom až neveriteľne blízki. To platilo pre komunistov (socialistov) a nacistov (fašistov). Do krvi sa nenávideli nie pre absolútnu rozporuplnosť svojich ideológií, ale naopak, pre ich takmer totálnu identickosť. Jediný rozdiel spočíval v tom, kto bude vládca a kto ovládaný, nie v systéme vládnutia.

Ak národní šovinisti či nacionalisti kritizujú nadnárodných intervenčionistov, tak nie preto, že by im bola cudzia idea zasahovania štátu do slobody jednotlivca či zvýrazňovanie nacionalistického aspektu, ale preto, že tí prví by to radi robili na národnej úrovni a tí druhí to chcú aplikovať radšej hneď v európskom meradle. Tí prví zdôrazňujú Maďara, Slováka, Nemca, Francúza či Čecha, tí druhí Európana. Ide o to, kto má vládnuť. To, že Orbán, Klaus či Mečiar a ich spolupútnici (alebo iní socialisti všetkých farieb) boli/sú zdržanliví ohľadom začlenenia ich krajín do EÚ, pramenilo z toho istého zdroja ako ich odpor k prevedeniu väčších právomocí a financií na miestnu úroveň v domácich podmienkach. Obidva postoje, na povrchu protichodné – jeden vyjadruje odpor k centralizácii, druhý jej preferovanie – mali spoločný jediný cieľ: udržať čo najväčšiu vládnu moc. Realizácia obidvoch zámerov by totiž viedla k jej obmedzeniu. V prvom prípade v prospech európskych byrokratov, v druhom v prospech miestnych politikov a úradníkov.

Tí, čo propagujú a podporujú EÚ s jej domnelými výhodami, nie sú o nič menšími etatistami (socialistami, intervencionistami) ako ich nacionalistickí kritici (i keď – budme tolerantní – mnohí nevedomky), skôr naopak. Svojím konaním totiž prispievajú k vytvoreniu jednotného superštátu s jurisdikciou pre celú Európu. A skutočnosť, že jeden veľký štát predstavuje pre slobodu jednotlivca intenzívnejšiu hrozbu než niekoľko menších štátov na tom istom území, si uvedomovali nielen stredovekí filozofi a zástancovia slobody, ale všetci ľudia so „sedliackym“ rozumom.

O štáte a politickej integrácii

Štát je totiž výlučným a neobmedzeným monopolom organizovaného násillia v rámci daných hraníc.¹⁷ To znamená, že výhradne oficiálne inštitúcie a orgány štátu (prípadne niektoré „polosúkromné“¹⁸ subjekty so súhlasom štátu) sú oprávnené a smú používať násillie voči svojim občanom, uväzniť ich alebo dokonca zabiť v súlade s legislatívnymi normami danej krajiny. Za tieto vynútené „bezpečnostné služby“¹⁹ si štát nárokuje finančnú odmenu arbitrárne a jednostranne stanovenú ním samým. Túto „odmenu“ označujeme termínom dane, ktoré predstavujú druhý podstatný znak štátu. Poslednou, no nie menej dôležitou, zásadnou črtou štátu je jeho úloha najvyššieho sudcu, arbitra, na svojom území, jurisdikcii.

Takýto monopol sa nutne správa podľa tradičného „ekonomického vzorca“ každého monopolu. Rozsah a kvalita ním poskytovaných služieb klesá pri neustálom raste účtovaných cien – daní. No na rozdiel od tradičných monopolov nevedie táto inštitucionálna konštelácia iba k poklesu poskytovaného množstva a kvality statkov, dobra (goods), ale aj k nepretržite vzrastajúcemu množstvu produkovaných „bads“. Tento fakt je spôsobený tým, že štát ako najvyšší arbiter na danom území je motivovaný k čoraz častejšej iniciácii sporov (t. j. nedovolenému a násilnému narúša-

17 O teórii štátu pozri Murray N. Rothbard: *For A New Liberty* (New York, Mamillan, 1978); idem, *The Ethics of Liberty* (New York, New York University Press, 1998); idem, *Power and Market* (Kansas City, Sheed Andrews and McMeel, 1977); Hans-Hermann Hoppe: *A Theory of Socialism and Capitalism* (Boston, Kluwer, 1989); idem, *The Economics and Ethics of Private Property* (Boston, Kluwer, 1993); Albert J. Nock: *Our Enemy, the State* (Delevan, Wisc., Hallberg Publishing, 1983); Franz Oppenheimer: *The State* (New York, Vanguard Press, 1914); Anthony de Jasay: *The State* (Oxford, Blackwell, 1985).

18 „Polosúkromné“ preto, lebo ich existencia je možná len so súhlasom štátnej autority a ich každodenné pôsobenie v danej oblasti je nepretržite pod kontrolou štátu, hoci disponujú výlučne súkromným majetkom.

19 Prirodzene, dnes „poskytuje“ štát svojim občanom mnoho iných „služieb“, ktorých rozmanitosť a množstvo závisí prevažne od svojvôle štát-

niu vlastníckych práv) s inými entitami (ľuďmi) v čoraz väčšom rozsahu, keďže o adekvátnosti a správnosti svojho konania rozhoduje sám.

Pokým v rámci určitého geografického priestoru existuje niekoľko takýchto lokálnych exkluzívnych centier neobmedzenej moci, majú obyvatelia tejto oblasti ešte stále aspoň nejakú (i keď ohraničenú) možnosť voľby medzi týmito rôznymi monopolmi exekutívnej, legislatívnej a súdnej moci. Môžu sa presťahovať do jurisdikcie toho, ktorý im relatívne najväčšmi vyhovuje (relatívne vzhľadom na obmedzenia samej podstaty štátu). Môžu realizovať aspoň druhú najlepšiu voľbu.

Profesionálni manažéri²⁰ týchto odlišných štátov sa zatiaľ snažia prilákať pod svoje krídla (do svojho teritória) čo najviac produktívnych jednotlivcov (rodín), aby tak rozšírili daňovú základňu svojho príjmu a sféru svojej moci. Prinajmenšom sa snažia eliminovať emigráciu žien a mužov produkujúcich hodnoty, t. j. platiacich dane.²¹ Aby v tomto úsilí uspeli, musia svojim súčasným a budúcim potenciálnym „klientom“ ponúknuť tú najlepšiu (v porovnaní s ostatnými) kombináciu (marketingový mix) kvality poskytovaných bezpečnostných služieb a požadovanej ceny (výšky daní). To znamená, že musia garantovať čo najvyššiu mieru ochrany súkromného vlastníctva a života za cenu čo najnižších daní. Možno konštatovať, že medzi nimi existuje určitý druh konkurencie.

Po zlúčení rôznych štátov určitej geografickej oblasti do jedného supermonopolu neobmedzenej organizovanej moci vznikne regionálny kartel rozličných monopolov, takže tento typ konkurenčného boja medzi nimi vymizne. Za takýchto podmienok členský štát pristúpi k zvýšeniu daňového zaťaženia či iných regulácií obmedzujúcich disponovanie so súkromným vlastníctvom len v prípade spoločného postupu ostatných

nych úradníkov. Avšak z hľadiska svojej podstaty sú len sekundárne a štát by ich nemohol dodávať bez svojho “monopolu na násilie”.

20 O teórii manažérskeho štátu pozri Paul E. Gottfried: *After Liberalism* (Princeton, Princeton University Press, 1999).

21 Presnejšie povedané, tých ľudí, ktorí štátu dajú viac (platia väčšie dane), než od štátu dostanú.

štátov – členov politického kartelu. A naopak, dane a iné regulácie môže redukovať iba so súhlasom ostatných štátov, aby sa zabránilo nežiaducej daňovej a (ne)regulačnej konkurencii. Takto sa členské štáty kartelu nemusia obávať o odliv produktívnych ľudí,²² respektíve pravdepodobnosť ich odchodu je tým menšia, čím väčšie územie a počet štátov politický kartel zahŕňa. V prípade svetového kartelu, svetovej vlády, niet kam utekať. Veľký Brat je všade. Strácate akúkoľvek možnosť i slobodu voľby. Ste vydaní na milosť a nemilosť politickým a intelektuálnym elitám tohto monštra.

Takýto stav vecí nevyhnutne vyústi do menšej kvality bezpečnostných služieb, t. j. ochrany a rešpektovania vlastníckych práv a zároveň do vyšších daní a regulácií – do násilného poškodzovania súkromného majetku štátom, respektíve štátmi. Keď to zhrnieme, výsledkom je všeobecný pokles individuálnej slobody. Tento fakt možno dokumentovať aj empiricky. Historické štatistiky nám hovoria, že za 45 rokov integračného procesu EÚ, t. j. od roku 1957 do roku 2002, sa podiel verejných výdavkov jednotlivých členských štátov EÚ na HDP zvýšil z cca 30 % na dnešných viac ako 50 %. To znamená, že kým pred takmer polstoročím členské krajiny EÚ svojim občanom násilím brali v priemere niečo menej ako tretinu ich príjmu, dnes je to viac ako polovica.

Ak sa niekto stavia negatívne k myšlienke EÚ a vstupu Slovenska do nej, neznačkujme ho hneď nálepkami nacionalistu. Opýtajme sa, prečo to robí. A ak ho k tomu vedie úsilie ochrániť individuálnu slobodu a blahobyt každého náhodne vybraného jednotlivca, zaslúži si pochvalu, a nie dešpekt. Nedajme sa zviest „lahkými“ rečami politikov o „myšlienke jednotnej Európy“ či „Európy bez hraníc“, kde každý môže bez obmedzenia dovážať a vyvážať, čo len chce, prelievať kapitál z jednej krajiny do druhej či sťahovať sa za prácou. Na týchto vznešených pilieroch založili európske štáty na čele so svojimi politikmi ideu kontinentálnej integrácie. Ale pri jej realizácii totálne (vedome či nevedome) zlyhali. Namiesto zvýšenia slobody a mate-

22 Za predpokladu, že kartel pokrýva minimálne všetky „civilizované“ územia na Zemi.

riálneho i duchovného bohatstva svojich občanov dosiahli pravý opak – reštrikciu oboch aspektov. Nie náhodou koreluje prudký nárast „európskeho zjednotenia“ v posledných tridsiatich rokoch s výrazným spomalením vzostupu životnej úrovne (niektorí hovoria dokonca o znížení), so vzrastom nezamestnanosti či zhoršením konkurencieschopnosti európskych firiem.

Keď si zoberieme typický demokratický politický systém, musí byť každému jasné, že čím menšiu jurisdikciu štát pokrýva, t. j. čím viac exkluzívnych monopolov organizovanej moci na danom teritóriu existuje, tým väčšiu možnosť má jednotlivец ovplyvniť charakter štátu, ktorého je občanom. Ak by ste žili v krajine so sto obyvateľmi, disponovali by ste väčším rozhodovacím potenciálom ako v komunite s miliónom občanov. Prirodzene, v spoločnosti, kde právo a slobodu vymedzujú jedine jednoznačne definované vlastnícke práva, je každý vlastným pánom vo vlastnom priestore obmedzenom len slobodou druhých.²³

Iným nebezpečne slabým bodom nútenej európskej centralizácie je možnosť paneurópskeho diktátorstva. Stačia jedny demokratické voľby a jeden diktátor a celá Európa sa ocitne v objatí totality. V prípade množstva (30 – 50) nezávislých štátov by si to vyžadovalo mnoho demokra-

23 Tu treba v krátkosti vysvetliť, ako demokracia sama pomohla k rozmachu štátu a jeho moci. Empíria aj teória nás učia, že demokracia ohrozuje individuálnu slobodu, a tým aj blahobyť oveľa intenzívnejšie ako napríklad monarchia. V demokracii zastávajú vládni úradníci a politici postavenie podobné nájomcovi lesov. Aby nájomca maximalizoval svoj zisk počas daného nájomného obdobia (napr. štyri roky), snaží sa vyťažiť čo najviac dreva, zovať čo najviac stromov, ale zároveň minimalizovať investície do údržby lesa, hlavne výsadby nových stromov, keďže nevie, či aj po týchto štyroch rokoch (po uplynutí terajšej nájomnej zmluvy) bude ešte nájomníkom, či bude môcť využívať tento majetok. Naopak v monarchii nie je vládca v pozícii nájomníka, ale vlastníka lesa. Nesnaží sa maximalizovať len svoj zisk z bežnej prevádzky (ťažby) lesa, ale tiež maximalizovať trhovú cenu lesa ako takého, čo ho motivuje nielen k ťažbe (plieneniu), no i k investovaniu (do výsadby nových stromčekov) a starostlivosti oň. Pre bližšie objasnenie pozri Hans-Hermann Hoppe: *Democracy – The God That Failed* (Transaction Publishers, New Brunswick, 2001)

tických volieb a mnoho diktátorov. Každý musí uznať, že pri druhej alternatíve by vznik úplne totalitnej Európy narážal na väčší odpor.

Na záver tejto stručnej charakteristiky esencie a negatív nútenej politickej integrácie sa treba pozastaviť ešte pri jednom probléme, ktorý možno sformulovať nasledovne: „politická integrácia (centralizácia) a hospodárska (trhová – alebo v širšom zmysle slova spoločenská) integrácia sú dva úplne odlišné fenomény“.²⁴

V podmienkach slobodného trhu (spoločnosti slobodných ľudí) sa výmena uskutoční len vtedy, keď je vzájomne výhodná pre všetkých účastníkov a zároveň pri nej nedochádza k násilnému poškodeniu vlastníckych práv ostatných ľudí. Slobodný trh (spoločnosť) takto posilňuje vzájomné pozitívne väzby a náklonnosť medzi ľuďmi a znižujú napätie, nevraživosť a nepriateľnosť. Vyplýva to z faktu, že k výmene dochádza výlučne na princípe dobrovoľnosti, t. j. iba v prípadoch, keď si ju jej potenciálni účastníci želajú. Nikto do ničoho nie je nútený.

Naopak, (nútená) politická integrácia tlačí násilím ľudí do takých obchodných a spoločenských (sociálnych) vzťahov, ktoré by inak nenadviazali ani neudržiavali. Týmto spôsobom nielenže znižuje materiálne a duchovné bohatstvo jednotlivcov (rodín), ale aj vytvára a posilňuje rôzne napätia, nevraživosť a nepriateľstvo medzi rôznymi osobami, národnostnými, rasovými či náboženskými skupinami atď. Zapríčiňuje to ten fakt, že pri nedobrovoľných vzťahoch (výmenách) minimálne jedna strana stráca, t. j. tá druhá neodôvodnene profituje na úkor nej, respektíve pri nich dochádza k porušovaniu niečích vlastníckych práv. To vedie u ľudí k (oprávneným) pocitom krivdy a nespravodlivosti. Z toho musí byť jasné, prečo vládna pozitívna diskriminácia národnej, rasovej, náboženskej alebo inej skupiny na úkor iných jednotlivcov vedie k nárastu nevraživosti či až nenávisti voči týmto štátom preferovaným skupinám.

Výsledkom takýchto spoločenských treníc môže byť až samotný rozpad EÚ formou militantných rozbrojov. Pravdepodobnosť takéhoto vý-

24 Hans-Hermann Hoppe, *Democracy - The God That Failed* (Transaction Publishers, New Brunswick NJ, 2001) str. 109.

voja zvýrazňuje aj fakt, že EÚ napr. na rozdiel od USA nespočíva na spoločných kultúrnych a národných tradíciách. A čím výraznejšie budú podobné napätia medzi rôznymi, predovšetkým národnými, skupinami vystupovať na povrch, tým zreteľnejšia bude potreba silnej centrálnej vlády. EÚ bude pre svoje prežitie potrebovať svojho novodobého Abrahama Lincolna²⁵.

Ak chceme urobiť Európu slobodnou, umožniť slobodný medzinárodný obchod, voľný transfer kapitálu a finančných fondov, slobodný pohyb pracovných síl, nepotrebujeme prijať 82 tisíc strán nadnárodnej legislatívy EÚ spísanej európskymi byrokratmi. Práve naopak, musíme zrušiť všetku národnú legislatívu (zákony, nariadenia, vyhlášky atď.), ktorá obmedzuje slobodnú výmenu a spoluprácu medzi ľuďmi a núti ich realizovať výmeny, ktoré by sa inak (za čisto trhových, čiže slobodných podmienok) neuskutočnili.

Schizofrénia politikov

Na odstránenie reštrikcie v zahraničnom obchode, v medzinárodnom transfere kapitálu či v oblasti mobility pracovnej sily nepotrebujeme totiž nové nadnárodné nariadenia a zákony. Jednoducho treba zrušiť v súčasnosti platné národné legislatívne normy, ktoré obmedzujú voľný pohyb statkov, kapitálu i osôb. Zavedenie jednotného európskeho trhu trvalo krajinám EÚ viac než tretinu storočia. Pracovali na tom davy „európskych“ i národných úradníkov. Schvaľovali sa tisícky dokumentov a noriem. Viedli sa nespočítateľné bilaterálne i multilaterálne diskusie. A pritom stačilo nezavádzať na úrovni jednotlivých štátov žiadne zákony a nariadenia, ktoré obmedzujú medzinárodnú ekonomickú výmenu a spoluprácu medzi jednotlivcami z rôznych krajín. Je tragikomické sledovať politikov, ktorí na domácej scéne podporujú protiimportné opatrenia voči tovarom, službám, kapitálu či pracujúcim z iných európskych

25 Ohľadom historickej úlohy A. Lincolna ako veľkého politického centralizátora Spojených Štátov pozri *Thomas J. DiLorenzo: The Real Lincoln* (Random House, Roseville CA, 2002).

štátov, a vzápätí na celoeurópskej zjednocujúcej sa pôde presadzujú nadnárodné právne normy, ktoré negujú výsledky ich domáceho úsilia.

Človek sa musí pýtať, či to títo páni a dámy robia vedome. No ak si odmyslíme dosť nepravdepodobnú verziu o schizofrénii drvivej väčšiny európskych politikov, musíme dospieť k záveru, že to má logiku. Čím väčšími sa právne systémy jednotlivých členských, respektíve potenciálne členských štátov odlišovali, respektíve odlišujú, a čím väčšími sa podarí vtlačiť širokým masám lákavý ideál európskej jednoty, tým ľahšie sa presadí idea európskeho superštátu (teraz už ako nevyhnutnosť). A ak vznikne, nebude jeho politickým, intelektuálnym a klientelistickým elitám nič stať v ceste, aby v mene čo najväčšieho sociálneho blahobytu pre čo najviac ľudí úplne nareglementovali každodenný život každého jednotlivca na európskom kontinente. Sen sociálnych inžinierov sa splní.

Celý proces európskej integrácie sprevádza jeden základný moment – postupné hromadenie moci v prospech ústredných orgánov EÚ na úkor vlád členských štátov. Práve táto črta spôsobuje euroskeptikom najväčšie trápenie. Už vyššie sme si ukázali, že každý posun k centralizovanejšiemu (kartelizovanému) systému vlády vedie neomylné a neodvratne za inak nezmenených podmienok k úbytku individuálnej slobody. Je nesmierne zaujímavé, že túto skutočnosť akceptujú na Slovensku práve tí najväčší zástancovia EÚ a vstupu Slovenskej republiky do nej, a naopak: tvrdošijne ju odmietajú práve odporcovia EÚ z radov exotickéj ľavice a pravice. Stačí sa pozrieť na diskusiu, ktorá dlho prebiehala o reforme verejnej správy. Každý argument za decentralizáciu, ktorý používali zástancovia väčšej decentralizácie, sa nevyhnutne obracia proti EÚ a vstupu Slovenska do nej. Naopak, každý protiargument „centralistov“ voči decentralizácii hovorí v prospech EÚ a vstupu Slovenska do nej. Tento fakt však nevyplýva z pomätenosti mysle aktérov, ale z toho, čo sme spomenuli už vyššie: zo stretu dvoch záujmových skupín rovnakého (etatistického) razenia.

Európski úradníci však, samozrejme, nehovoria o centralizácii Európy, ale naopak, o integrácii Európy v prospech občanov členských štátov, ktoré „jednotná európska byrokracia“ čoraz väčšími tuneluje. Orwellova sémantická revolúcia nachádza svoje nové uplatnenie.

Všetci zvyšujte dane!

Ak sa napríklad hovorí o harmonizácii daňového systému v jednotlivých krajinách EÚ, nemyslí sa tým zníženie daní v jednotlivých členských krajinách na najnižšiu úroveň, ktorá platí v niektorej z nich. Naopak, očakáva sa, že krajiny s menším daňovým zaťažením ho zdvihnú na hladinu primeranú štátom s vyšším daňovým bremenom. Snaha nedovoliť občanom EÚ, aby sa bránili proti chamtivej ruke svojich členských štátov tým, že by využili nižšie zdanenie v iných členských štátoch, sa zabaľuje do príťažlivého termínu „zjednotenie daňových systémov“. Niektorí majú dokonca takú hrošiu kožu, že rozprávajú o výhodnosti tohto opatrenia pre obyvateľov EÚ.

Takáto harmonizácia prebieha vo všetkých oblastiach. A nikdy nik nenapomína štáty, ktoré trpia preréguláciou, ale tie, ktoré nechali jednotlivcom viac osobnej slobody a priestoru pre vlastnú iniciatívu. Napríklad estónsky parlament musel kvôli úsiliu svojej krajiny vstúpiť do EÚ schváliť colný zákon. Dovtedy Estónsko nielenže nezaťažovalo dovoz zo zahraničia clami, ale nemalo ich ani podľa čoho a kým uvaliť (nemalo colný sadzobník ani colníkov). Napriek tomu bolo príkladom najrýchlejšie sa rozvíjajúceho postkomunistického štátu. A tak jediným výsledkom celej harmonizácie je väčšia a neprehľadnejšia spleť smerníc, nariadení a noriem obmedzujúcich súkromné vlastníctvo a nakladanie s ním, čo vedie k menšej individuálnej slobode a materiálnemu i duchovnému uspokojeniu ľudí.

Jednotná európska mena, ktorá znížila možnosť obyvateľov eurozóny chrániť sa pred neblahými následkami štátneho monopolu na emisiu tzv. fiat peňazí, sa tiež „predáva“ ako jednoznačne výhodný krok. Existencia niekoľkých mien umožňovala jednotlivcom útek od zlej k dobrej mene, čo výrazne ohraničovalo inflačnú mieru menovej politiky jednotlivých národných centrálnych bánk, ale euro túto možnosť obmedzuje. Tým dáva Európskej centrálnej banke voľnejšiu ruku v oblasti monetárnej politiky so všetkými zlými hospodárskymi a spoločenskými následkami. Členské štáty sa týmto krokom priblížili k okamihu, keď úplne stratia

kontrolu nad menovými záležitostmi, t. j. najmä reguláciou peňažnej masy a s tým spojenými významnými príjmami, ktoré z inflačnej menovej politiky poplynú európskym centrálnym orgánom. Keďže dnes je rozpočet EÚ i s ním spojené prípadné deficity relatívne malý v porovnaní s národnými rozpočtami a fiškálna suverenita európskych orgánov je obmedzená, nedokáže Brusel ešte naplno využiť vo svoj prospech výhody jednotnej európskej centrálnej banky. Hlavnými profitérmi z jednotnej menovej európskej autority sú preto najviac zadĺžené a deficitné krajiny (Francúzsko, Belgicko, Taliansko) a najväčšie európske finančné a bankové centrá, cez ktoré vždy ako prvé pretečú novoemitované eurá. Nastáva situácia podobná tej v USA, kde si založenie a existenciu FED-u najviac prial severovýchodný politický a finančný establishment, ktorý z neho profituje na úkor ostatných častí Spojených Štátov.²⁶ Po úplnej realizácii menovej únie (prevedení všetkých kompetencií v monetárnych otázkach na ECB a faktický či dokonca aj legislatívny zánik národných centrálnych bánk) bude centru európskej byrokracie chýbať už len jeden nástroj na plné zabezpečenie mocenského monopolu na území EÚ: vlastné daňové príjmy.

Pôvodne boli aktivity EÚ a jej orgánov financované z príspevkov členských krajín. Neskôr, po reforme finančného systému, ich zabezpečovali najmä clá a poľnohospodárske dávky z obchodu s nečlenskými krajinami (i to vypovedá o „úprimnej“ túžbe európskych politikov po slobodnom obchode) a podiel na dani z pridanej hodnoty v jednotlivých členských štátoch. Dnes sa uvažuje o nových príjmoch vo forme „európskych daní“, t. j. daní, ktoré by obyvatelia členských krajín odvádzali priamo orgánom EÚ. O centralizácii EÚ vypovedá aj trinásťnásobný rast jej rozpočtu za roky 1970 – 1995.

26 Pre bližšie vysvetlenie pozri Murray N. Rothbrad: *The Case Against The Fed* (Mises Institute, Auburn, USA, 1994).

Kto koho potrebuje a kto čo musí

Stále počúvame, že EÚ nepotrebuje Slovensko, ale Slovensko potrebuje EÚ. Do EÚ vraj musíme vstúpiť už len preto, lebo tam sú, respektíve budú všetci, a ak by sme zostali *out*, znamenalo by to pre našu krajinu veľké hospodárske straty. Tento argument pôsobí na prvý pohľad tak jasne, závažne a nevyvrátiteľne, že i mnohí jednoznační odporcovia a kritici EÚ podľahnú a uznajú: „Musíme ta ísť, nič iné nám nezostáva“. Iní tvrdia, že aj keď EÚ predstavuje kľbko byrokratických spletenín, stále je „liberálnejším“ prostredím ako to naše.

Venujme sa najprv druhému stanovisku. To, či je EÚ „stále liberálnejším prostredím ako to naše“, nehrá žiadnu úlohu. Aj keby to platilo (aj to len preto, lebo slovenská realita je od hodnôt liberálnej filozofie vzdialená asi tak ako Keynes od Misesa). Dôležité je, či súčasný stav a možný predpokladaný vývoj v EÚ zodpovedá aspoň sčasti ideám slobodnej spoločnosti. A tu môžeme jednoznačne odpovedať: nie. Znížiť dennú dávku arzénu len preto, aby ste si predĺžili život o šesť mesiacov, nemá význam. Riešenie spočíva minimálne v úplnom zastavení jeho konzumácie. V tom lepšom prípade v aktivitách, ktoré smerujú k predĺženiu života.

Na adresu prvého argumentu možno konštatovať, že je pravdivý – za predpokladu, že sa súčasný stav nezmení. Ak by sa slovenské vrcholne antiliberálne prostredie nezmenilo (ak si niekto myslí, že od volieb v roku 1998 došlo k markantnému zlepšeniu, tak sa mýli a od tohto volebného obdobia tiež nemožno očakávať zázraky), nevstúpenie do EÚ by nás naozaj mohlo citeľne postihnúť. Už len preto, že pred vstupom do Únie musíme celú tú regulačnú džungľu zapracovať do našej legislatívy. A aplikácia týchto noriem neprináša takmer žiadne výhody, naopak, plodí vysoké náklady (len v prípade kapitoly životného prostredia nás to bude stáť asi 150 miliárd Sk). Pozitívne efekty by však mali prísť až po reálnom vstupe do EÚ. Preto organizovať referendum o vstupe do EÚ, až keď všetky tie výplody socialistického pozitívneho práva preberieme, a tým na seba uvalíme ohromné bremeno (napríklad po prispôbení legislatívy by museli byť v Českej republike pre nevyhovujúce ekologické

a hygienické podmienky zavreté takmer všetky štátne školy a nemocnice a Česi tomu zabránili len vyhláškou, ktorá im poskytuje prechodné obdobie), je zvrátená myšlienka. Je to akoby ste najprv investovali peniaze a čas do stavby nového domu, a potom sa rozhodovali, či sa doňho nastahujete.

Záver

Jedinú a najlepšiu alternatívu pre Slovensko nevyjadruje vstup do EÚ, ale uplatnenie skutočných a plnohodnotných pravidiel spoločnosti slobodných ľudí, t. j. jednoznačné vymedzenie i rešpektovanie súkromného majetku a žiadne násilné obmedzovanie toho, ako s ním podľa slobodnej a (ex ante) racionálnej voľby nakladá jeho vlastník.

Predstavme si napríklad situáciu, keď by sa všetky okolité (alebo hoci aj všetky európske) štáty stali členmi EÚ, a uvalili tak na seba aj celé bremeno regulácií. V tomto prípade by Slovensku stačilo výrazne (alebo najlepšie úplne) zrušiť dane a odstrániť všetku legislatívu obmedzujúcu slobodné a (ex ante) racionálne nakladanie so súkromným majetkom (v takejto spoločnosti by, samozrejme, iné ako súkromné vlastníctvo nejestvovalo). Následkom toho by sa zahraničný kapitál a ľudia na Slovensko len tak hrnuli. A Slovenská republika by prosperovala práve preto, že by nebola súčasťou EÚ.

A to je predstava, ktorej sa európski byrokrati a európski manažéri a majitelia firiem najviac obávajú. Práve preto sa snažia, aby sme sa do EÚ dostali. Oni nás v EÚ chcú. Lebo potom budú mať istotu, že všetky tie regulačné opatrenia v oblasti pracovnoprávných vzťahov, ekológie či minimálnych technických štandardov nielen prijmeme, ale ich budeme musieť aj dlhodobo dodržiavať a realizovať. V tom prípade preregulovanému a daňami či odvodmi zataženému západoeurópskemu priemyslu hrozí konkurencia už len mimo európskej pôdy, a tej sa dá vyhnúť vysokými clami a kvótami.

Kompletné uvalenie takejto spleti priamych i nepriamych regulácií a vysokého daňového zataženia na podnikateľskú sféru a obyvateľstvo vy-

chodoeurópskych uchádzačov, čo môžeme čakať po našom vstupe do EÚ, spôsobí v týchto krajinách nárast nezamestnanosti, zmenšenie kapitálu²⁷ a miery jeho akumulácie, reálny nárast cien predovšetkým potravín a nákladov na bývanie. Jedným slovom, pokles životnej úrovne. Štáty nekonajú. Štáty sa nemôžu integrovať. Jediné subjekty, ktoré môžu konať, sú ľudia. Iba ľudia sa môžu integrovať (vymieňať a spolupracovať). Ak chceme zjednotiť Európu, nechajme ľudí slobodne konať a Európa sa zjednotí.

27 Akákoľvek štátna intervencia zakazujúca používanie niektorých investičných (kapitálových) statkov – napr. kvôli ich domnejšej neekologickej alebo nespĺňaniu technických štandardov – vedie nevyhnutne k poklesu reálneho kapitálu v spoločnosti. Taktiež akákoľvek regulácia prikazujúca obstaranie nejakého investičného statku, hoci to nezodpovedá požiadavkám trhu, t.j. spotrebiteľom – napr. európske nariadenie nútiace každého stomatóloga vlastniť aspoň jeden zubný röntgen – ústi nutne k poklesu skutočne disponibilného kapitálu. To následne vedie k zníženiu reálnej zásoby kapitálu pripadajúcej na jedného obyvateľa (pracujúceho), čo vyústí v menšiu produktivitu práce i celkový spoločenský output (HDP), t.j. životnú úroveň.

Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika
riaditeľ: Ondrej Dostál
Štefánikova 1, 81106 Bratislava, Slovenská republika
tel./fax: 00421 - 2 - 52493745
E-mail: conservative@institute.sk
www.konzervativizmus.sk

KONZERVATÍVNY INŠTITÚT
CONSERVATIVE INSTITUTE
M R ŠTEFÁNKA